

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ДОНЕЦКИЙ ИНСТИТУТ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ПРОГРАММЫ ОСНОВНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

5-9 классы

*Программа для специализированных организаций
с углублённым изучением отдельных предметов
с обучением на русском языке и изучением украинского языка*

Донецк
2015

*Рекомендовано
Министерством образования и науки
Донецкой Народной Республики
(приказ № 408 от 18.08.2015г.)*

*Утверждено на заседании
научно-методического совета
Донецкого ИППО
(протокол № 4 от 08.06.2015г.)*

Составители:

Ткачук Т.В., методист отдела украинского языка и литературы Донецкого облИППО
Левашова О.Н., методист Харцызского городского методического кабинета
Борисова А.А., методист Амвросиевского районного методического кабинета
Петровская И.И., заместитель директора, учитель украинского языка и литературы
Донецкой специализированной физико-математической школы №17

Научно-методическая редакция:

Полякова Л.П., министр образования и науки ДНР, доктор наук по государственному
управлению
Чернышев А.И., ректор Донецкого ИППО, кандидат педагогических наук

Рецензенты:

Кудрейко И.А., и.о. заведующего кафедрой украинской филологии и прикладной
лингвистики ДонНУ, кандидат филологических наук
Могила Н.Н., старший преподаватель кафедры украинской филологии и прикладной
лингвистики ДонНУ
Зарицкая В.Г., проректор, доцент кафедры общественно-гуманитарных дисциплин и
методики их преподавания Донецкого облИППО, кандидат филологических
наук
Лупандина Л.А., и.о. директора, учитель украинского языка и литературы Донецкого МПЛ
№1
Латышева С.А., учитель украинского языка и литературы Макеевской ОШ №57

Ответственные за выпуск:

Симонова И.В., заместитель министра образования и науки ДНР
Зарицкая В.Г., проректор Донецкого ИППО, кандидат филологических наук

Технический редактор, корректор:

Шевченко И.В., методист центра издательской деятельности Донецкого ИППО

**Украинский язык : 5-9 кл.: программа для специализир.
организаций с углубл. изуч. отдельных предметов с обучением на
русском языке и изуч. укр. яз. / сост. Ткачук Т.В., Левашова О.Н.,
Борисова А.А., Петровская И.И. ; ДИППО. – Донецк: Истоки, 2015. –
74 с.**

СОДЕРЖАНИЕ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-11 класів з української мови.....	9
5 клас.....	23
6 клас.....	40
7 клас.....	50
8 клас.....	57
9 клас.....	65
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ УЧЕБНИКОВ.....	73

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Українська мова як навчальний предмет є обов'язковим у загальноосвітніх організаціях Донецької Народної Республіки. Програма з української мови для загальноосвітніх організацій ДНР відповідає Державному освітньому стандарту основної загальної освіти на 2015-2017рр., затвердженому наказом Міністерства освіти і науки Донецької Народної Республіки № 327 від 17.07.2015р., та Базисному навчальному плану загальноосвітніх організацій Донецької Народної Республіки на 2015-2016 навчальний рік, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки Донецької Народної Республіки № 314 від 16.07.2015р.

Роль і місце української мови в структурі загальної середньої освіти визначаються особливостями мови як вагомого чинника формування особистості, як символу людського життя. На ній ґрунтується свідомість, мислення. З-поміж багатьох функцій мови в житті людини й суспільства основними є такі:

- комунікативна, або функція спілкування;
- номінативна, або функція називання;
- мислетвірна, або мислеоформлювальна;
- пізнавальна, або гносеологічна;
- експресивна, або виражальна;
- естетична;
- культурологічна, або культураносна;
- ідентифікаційна;
- імпресивна, або апелятивна, контактивна, прагматична;
- міфологічна, або магічна.

Будучи рідною мовою однойменного етносу, українська мова водночас є своєрідним національним кодом. Вільне володіння українською мовою має неабияке значення для соціалізації громадян ДНР, стимулювання їх інтелектуального внеску в науковий потенціал, інтеграції в культуру українського народу.

Знання української мови має бути достатнім для того, щоб з її допомогою випускник школи якнайповніше реалізував свої життєві потреби, плани і наміри в умовах зростаючого попиту суспільства на мислячу, діяльну, творчу, грамотну особистість.

В сучасних умовах, коли обсяг необхідних людині знань стрімко зростає, важливо вдосконалювати технології навчання, розвивати в учнів уміння самостійно поповнювати знання, орієнтуватися у всезростаючому інформаційному потоці. Цьому сприятимуть компетентнісний підхід у навчанні мови і впровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій.

Пріоритетом сучасної мовної освіти стає компетентність – результат освіти, представлений набором сформованих способів діяльності, які дають змогу людині ефективно діяти в різних ситуаціях, самостійно приймати рішення, оцінювати й удосконалювати свою діяльність, нести за неї відповідальність.

На розв'язання саме цих завдань спрямована дана програма.

За своєю концепцією, структурою і змістовим наповненням дана програма відповідає попередній¹. В оновленій програмі зміст окремих розділів розвантажено і скорочено шляхом спрощення поняттєвого і термінологічного апарату, усунення повторів, надмірної деталізації, вилучення другорядного матеріалу, послідовнішого врахування внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків.

Розроблена відповідно до сучасних вимог програма, крім своєї традиційної функції, – бути основою для планування і здійснення навчально-виховного процесу, – детально окреслює очікувані результати навчання і визначає об'єктивні критерії для їх

¹ Українська мова: Програма для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання / Н. В. Бондаренко, О. М. Біляєв, Л. М. Паламар, В. Л. Кононенко. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2005. – 152 с.

оцінки. Саме цим зумовлені структурні особливості програми, яка складається з пояснювальної записки та основної частини, що містить дві графи.

У першій графі докладно виписано зміст навчання, деталізовано знання, що їх слід засвоїти, а в другій – уміння, які необхідно сформувані в учнів під час вивчення конкретної теми курсу. Уміння ґрабуються за рівнями – від репродуктивних до конструктивних і творчих. Це дає змогу простежити весь процес формування умінь – від найпростіших до складних та вмінь найвищого рівня, які співвідносяться з відповідними рівнями, закладеними в Критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів. Критерії – окремий документ, у якому докладно розписано вимоги до знань, умінь і навичок учнів з усіх аспектів володіння мовою, та методика їх оцінювання.

Створенню програми передували теоретичні дослідження усіх аспектів мовної освіти, їх широке обговорення педагогічною громадськістю, практична апробація провідних ідей запропонованої системи навчання.

Програма реалізує сучасні підходи до мовної освіти, які передбачають приведення системи оволодіння мовою у відповідність до геополітичної та мовної ситуації, пріоритетів, критеріїв, ціннісних орієнтацій, перспектив суспільного розвитку. Головною при цьому є життєва адекватність освіти, її орієнтація на задоволення потреб і культурних запитів особистості, пов'язаних із практичною діяльністю, духовним життям, комунікативними інтересами. Пропонована система заснована на синтезі кількох підходів – особистісного, компетентнісного, діяльнісного, комунікативного, текстоцентричного, функціонального, соціокультурного, емоційно-сміслового.

Програма ґрунтується на таких основних принципах:

- 1) практичній спрямованості та комунікативній орієнтації навчання;
- 2) взаємозв'язку у вирішенні комунікативних, освітніх, розвивальних і виховних завдань;
- 3) взаємопов'язаному розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності;
- 4) відборі й організації навчального матеріалу відповідно до вимог мовознавства з урахуванням функціонального підходу, а також специфіки оволодіння українською мовою російськомовними учнями;
- 5) наступності між початковою й основною, а також між класами основної школи.

Мета вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах з російською мовою навчання полягає у становленні духовно багатой особистості, яка володіє уміньми й навичками щодо вільного, комунікативно доцільного користування виражальними засобами мови, її видами, типами, стилями, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності, вільно орієнтується у всезростаючому інформаційному потоці, вміє формувати й відстоювати власну думку, громадянську позицію щодо тих чи інших подій і явищ (у тому числі суспільних), давати їм адекватну оцінку, самонавчатися і самовдосконалюватися.

Оскільки оволодіння мовою – важлива складова соціальнокультурної діяльності, мовна освіта повинна ставити за мету:

- а) навчити розуміння нової культури (міжкультурного взаєморозуміння);
- б) оволодіти міжкультурною комунікацією, тобто вмінням спілкуватися з носіями іншої культури.

Сформульована мета потребує розв'язання таких **завдань**:

- 1) вироблення стійкої потреби у вивченні української мови;
- 2) розвиток умінь і навичок спілкування, вільного вираження думок і почуттів у різних сферах приватного й суспільного життя на основі засвоєння базових мовленнєвих знань, вироблення умінь і навичок комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях під час сприймання, відтворення і створення висловлювань; оволодіння культурою мовлення;
- 3) формування в учнів базових орфоепічних, граматичних, лексичних, правописних, стилістичних умінь і навичок на основі засвоєння норм української літературної мови;
- 4) вироблення умінь сприймати мову як мистецьке явище, що має естетичну цінність;

5) формування гуманістичного світогляду, духовного світу учнів, моральних і естетичних переконань на основі засвоєння українських національних та загальнолюдських цінностей шляхом прилучення через мову до культурних надбань нашого народу в контексті культури світової.

Відповідно до концептуальних засад, мети і завдань курсу в програмі визначено **зміст навчання української мови** для 5–9 класів, який **структуровано за чотирма взаємозв'язаними лініями – мовленнєвою, мовною, соціокультурною і діяльнісною (стратегічною).**

Мовленнєва змістова лінія забезпечує вироблення і вдосконалення умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, читанні, говорінні, письмі); **мовна** – засвоєння учнями системних знань про мову як засіб вираження думок і почуттів людини та формування мовних умінь і навичок; **соціокультурна** – засвоєння українських та загальнолюдських культурних і духовних цінностей, норм, які регулюють стосунки в суспільстві, сприяють естетичному і морально-етичному розвитку; **діяльнісна (стратегічна)** – формування загальнонавчальних умінь і навичок учнів, опанування різних стратегій. Зазначені змістові лінії формують мовленнєву, мовну, соціокультурну, діяльнису (стратегічну) і загалом – **комунікативну компетентність** особистості.

Основне призначення **мовленнєвої змістової лінії** полягає у визначенні змісту роботи щодо формування в учнів комунікативної компетентності, суть якої розкривається у формулюванні мети курсу. Комунікативний блок програми презентує функціональну систему мовлення, представлену мовленнєвою діяльністю в єдності чотирьох її складових – слухання, читання, говоріння і письма. Ця змістова лінія включає зміст навчальної мовленнєвої діяльності, куди входять відомості про мовлення та перелік основних видів робіт за кожним із видів мовленнєвої діяльності, а також навчальні досягнення учнів.

Мовленнєва змістова лінія реалізується комплексно, інтегративно і передбачає взаємозв'язаний гармонійний розвиток умінь і навичок учнів у чотирьох видах мовленнєвої діяльності.

У програмі знайшли відображення система роботи з аудіювання, читання, говоріння й письма, та вимоги до володіння цими видами мовленнєвої діяльності. Перелік необхідних знань і вмінь диференційовано за чотирма видами мовленнєвої діяльності. Оскільки зазначені вміння і навички формуються на кожному уроці, а не лише на спеціальних уроках розвитку мовлення, зміст і результати навчання аудіювання, читання, говоріння і письма подано окремими блоками, а не прив'язано до видів робіт (написання переказів, творів). Належну увагу приділено вдосконаленню змісту, структури та мовного оформлення усних і письмових висловлювань учнів.

Мовна змістова лінія визначає особливості фонетичної, лексичної, словотвірної, граматичної та правописної систем української літературної мови. Вона включає актуальні питання функціонування української мови, теоретичні відомості про систему мови, її рівні й аспекти, ключові поняття фонетики, лексикології, фразеології, будови слова і словотвору, морфології, синтаксису, орфографії і пунктуації.

Засвоєння системних знань про мову і формування на їх основі відповідних умінь забезпечує мовну компетентність особистості.

Обсяг поданих у програмі теоретичних відомостей наближається до курсу української мови як рідної. Об'єктивною підставою для цього є спільність предмета вивчення (українська мова), близькість мов, високий рівень загального розвитку і мовленнєвих здібностей російськомовних учнів. Ефективність такого підходу підтверджена багаторічною шкільною практикою, результатом чого є належний рівень володіння українською мовою російськомовними учнями. Матеріал мовного змістового блоку систематизується на лінійній основі з деякими відступами (вони зумовлені необхідністю посилення функціонального підходу), зберігаючи в основному структуру теоретичної частини курсу української мови як рідної.

У програмі збалансовано засвоєння мовної теорії та формування практичних умінь і навичок у різних видах мовленнєвої діяльності.

Посилено увагу до стилістичних можливостей мовних одиниць різних рівнів. У кожному розділі лінгвістичного блоку програми курсивом виділено питання культури мовлення, де визначено зміст роботи над нормами української літературної мови, зокрема тими, які становлять труднощі для російськомовних учнів з огляду на вплив рідної мови. Мовна змістова лінія ґрунтується на вченні про мову як систему систем і передбачає відповідне пред'явлення теоретичного матеріалу, що сприяє оптимізації його засвоєння (факти, викладені в системі, запам'ятовуються краще, ніж набір розрізнених фактів). Комунікативна орієнтація навчання, в свою чергу, зумовлює необхідність поєднання різнорівневих та різноаспектних мовних явищ, оскільки у мовленні вони функціонують комплексно, в тісному взаємозв'язку.

Реалізований у програмі **текстоцентричний підхід** до вивчення мовної теорії полягає в її засвоєнні на основі зв'язних текстів різної тематики, насичених виучуваними мовними явищами. Безперечні переваги такої системи в тому, що мовні одиниці подаються не абстраговано, ізольовано, а в їх природному мовному оточенні, безпосередньому функціонуванні у мовленні. Текст слугує відправним мотиваційним моментом для аналітичної роботи над знаходженням виучуваних мовних одиниць і явищ, з'ясуванням їх взаємозв'язків з іншими елементами мовної системи, спостереження над функціонуванням у мовленні та подальшої конструктивної і творчої роботи з відпрацювання відповідних мовних і мовленнєвих умінь і навичок. Система комплексних завдань на основі тексту дає змогу побіжно повторювати вивчений раніше теоретичний матеріал і вдосконалювати набуті на попередніх уроках практичні уміння й навички.

Програмою передбачено, що впродовж усього періоду навчання в полі зору вчителя перебуватимуть факти і явища української мови, які мають істотні або несуттєві розбіжності з аналогами в рідній, а також специфічні, властиві лише виучуваній мові, питання культури мовлення, пов'язані з впливом російської мови. Опора на рідну мову учнів при вивченні української здійснюватиметься через словникову (в тому числі термінологічну) роботу, відповідне подання теорії, формулювання запитань і завдань, систему спеціальних вправ на спостереження, порівняння, переклад тощо.

У програмі вказано на необхідність здійснення **міжпредметних зв'язків**, найприроднішими з яких є зв'язки курсу мови з літературою та образотворчим мистецтвом. Опора на вже відомі учням поняття дасть змогу уникнути дублювання, глибше усвідомити виучуваний матеріал.

Соціокультурна змістова лінія програми втілює один з основних концептуальних підходів до мовної освіти. Вона стосується соціокультурних умов користування мовою і пов'язана зі знаннями та вміннями, необхідними для реалізації соціального аспекту використання мови. Ця змістова лінія ґрунтується на суспільній та культурноносній функціях мови, відображує взаємозалежний зв'язок: людина – суспільство – мова – культура і полягає у вивченні мови в контексті приватного і суспільного життя, представленої нею та відображеної у ній культури, системи цінностей, взаємозв'язків із культурними надбаннями народів світу.

Соціокультурний блок програми включає відомості, які розкривають феномен людини, людства в їх самотності і всепланетарності водночас (основні світоглядні ідеї, ідеали, морально-етичні уявлення, естетичні уподобання, особливості менталітету різних етносів, матеріали, пов'язані з історією, географією, екологією, матеріальною і духовною культурою тощо). Основні національні культурні й суспільні цінності, які сьогодні набувають універсального, загальнолюдського характеру, закладають інтеграційну основу навчання, виховання і розвитку учнів засобами української мови.

Соціокультурна лінія, яка регламентує тематико-змістову основу розвитку і вдосконалення мовлення учнів (зміст), тісно пов'язана з мовною, яка визначає його формальний бік – мову (форму). Синтез цих змістових ліній здійснюється на основі тексту,

який становить єдність змісту і форми. Під час роботи над текстом інтегровано реалізуються також освітні завдання мовленнєвої та стратегічної змістових ліній.

Діяльнісна, або стратегічна, змістова лінія забезпечує розвиток відповідної компетентності, що виявляється у вдосконаленні універсальних умінь – загальнопізнавальних, організаційних, контрольних-оцінних, творчих, а також в опануванні стратегій, що визначають оптимальність мовленнєвої діяльності та соціально-комунікативної поведінки учнів задля розв’язання навчальних завдань і життєвих проблем.

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія становить багатомірну систему найважливіших інтелектуальних умінь і навичок, необхідних для формування загальної культури учнів, їх готовності до пізнавальної і творчої діяльності та саморозвитку. Становлення цих умінь, які є невід’ємною складовою мовних і мовленнєвих умінь і навичок, відбувається переважно на уроках рідної мови. У зв’язку з тим, що вироблення загальнонавчальних умінь і навичок здійснюється на уроках з інших предметів і, зокрема, з російської мови як рідної, їх перелік подано в узагальненому вигляді наприкінці кожного класу.

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія реалізується в процесі опрацювання решти трьох змістових ліній і не потребує окремих годин.

Охарактеризовані чотири змістові лінії охоплюють усі ключові й предметні компетентності. Мовленнєва і мовна лінії є основними. Вони визначають безпосередній предмет вивчення, його зміст, структуру, забезпечуються виділенням навчального часу на їх реалізацію і супроводжуються державними вимогами до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Соціокультурна і діяльнісна (стратегічна) змістові лінії як допоміжні є засобом реалізації основних і контролюються опосередковано через вимоги до засвоєння мовленнєвого і мовного компонентів змісту.

Згідно з вимогами програми вивчення кожної теми, що становить органічну єдність мовної теорії та вираженого в тексті екстралінгвістичного змісту, відбувається в кілька етапів:

- 1) мотивація до вивчення матеріалу;
- 2) сприймання на слух (аудіювання), читання тексту, робота над його змістом, у процесі якої відбувається природне (а не привнесене ззовні) формування ціннісних орієнтацій та особистісних якостей учнів;
- 3) виокремлення й дослідження мовної форми, за допомогою якої виражено соціокультурний зміст, в аспекті виучуваної мовної теми;
- 4) опрацювання мовної теорії, виведеної на основі спостережень над мовним матеріалом, формування мовних і мовленнєвих умінь і навичок;
- 5) підбиття підсумків уроку, домашнє завдання з коментарем учителя щодо його виконання.

У програмі подано орієнтовний розподіл навчального часу. Учителеві надається право у разі потреби вносити до нього необхідні корективи (скорочення кількості спеціальних уроків розвитку мовлення при цьому небажане). Резервний час учитель використовує на свій розсуд.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ 5-11 КЛАСІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Оцінювання результатів навчання української мови здійснюється на основі функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який насамперед має забезпечити учням уміння ефективно користуватися мовою як засобом пізнання, комунікації; високу мовну культуру особистості.

Функціональний підхід передбачає таке співвідношення мовної теорії та мовленнєвої практики, за якого пріоритетним є розвиток навичок мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма. Робота над мовною теорією, формуванням знань про мову підпорядковується інтересам розвитку мовлення.

Практична мовленнєва орієнтація шкільного курсу мови та оцінювання результатів навчання особливо актуальні з огляду на те, що одним із найважливіших завдань сучасної школи є розвиток творчих здібностей, ініціативності, пізнавальної самостійності школярів, їх уміння працювати з інформацією, критично оцінювати її, застосовувати для розв'язання життєвих проблем.

Оцінювання результатів навчання мови здійснюється на основі:

- а) урахування основної мети, що передбачає різнобічний мовленнєвий розвиток особистості;
- б) освітнього змісту навчального предмета, який розподіляється на чотири елементи: знання, уміння й навички, досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу;
- в) функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який передбачає вивчення мовної теорії в аспекті практичних потреб розвитку мовлення.

Об'єктами оцінювання мають бути:

- мовленнєві вміння й навички з чотирьох видів мовленнєвої діяльності;
- знання про мову й мовлення;
- мовні вміння та навички;
- досвід творчої діяльності;
- досвід особистого емоційно-ціннісного ставлення до світу.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

I. АУДІЮВАННЯ (слухання – розуміння)

1. Перевіряється здатність учня сприймати на слух незнайоме за змістом висловлювання із одного прослуховування:

а) розуміти:

- мету висловлювання;
- фактичний зміст;
- причинно-наслідкові зв'язки;
- тему і основну думку висловлювання;
- виразжально-зображувальні засоби прослуханого твору;

б) давати оцінку прослуханому.

Перевірка аудіювання учнів здійснюється фронтально за одним із варіантів.

Варіант перший: учитель читає один раз незнайомий учням текст, а потім пропонує серію запитань з варіантами відповідей. Школярі повинні мовчки вислухати кожне запитання, варіанти відповідей до нього, вибрати один із варіантів і записати лише номер запитання, а поряд літеру обраної відповіді: (наприклад: 1) б; 2) г, де цифри «1», «2» – номери запитань, а літери «б», «г» – варіанти обраних відповідей): для всіх класів пропонується 6 запитань з чотирма варіантами відповідей та одне завдання творчого характеру).

Варіант другий: учні одержують видрукувані запитання та варіанти відповідей до них і відзначають галочкою правильний, на їхню думку, варіант (для всіх класів пропонується 6 запитань з чотирма варіантами відповідей та одне завдання творчого характеру).

2. Матеріал для контрольного завдання: зв'язне висловлювання (текст) добирається відповідно до вимог програми для кожного класу.

Орієнтовний обсяг тексту і тривалість звучання

Для шкіл і класів з українською мовою навчання

Клас	Художній стиль		Інші стилі	
	кількість слів	тривалість звучання (хв)	кількість слів	тривалість звучання (хв)
5	400-500	4-5	300-400	3-4
6	500-600	5-6	400-500	4-5
7	600-700	6-7	500-600	5-6
8	700-800	7-8	600-700	6-7
9	800-900	8-9	700-800	7-8
10	900-1000	9-10	800-900	8-9
11	1000-1100	10-11	900-1000	9-10

Для шкіл і класів з російською мовою навчання

Клас	Художній стиль		Інші стилі	
	кількість слів	тривалість звучання (хв)	кількість слів	тривалість звучання (хв)
5	350-450	4-5	250-350	3-4
6	450-550	5-6	350-450	4-5
7	550-650	6-7	450-550	5-6
8	650-750	7-8	550-650	6-7
9	750-850	8-9	650-750	7-8
10	900-1000	9-10	800-900	8-9
11	1000-1100	10-11	900-1000	9-10

3. Одиниця контролю: відповіді учнів на запитання за прослуханням текстом, одержані в результаті виконання тестових завдань і завдання творчого характеру.

4. Оцінювання: аудіювання перевіряється таким чином: після прочитання вчителем тексту (згідно з таблицею «Орієнтовний обсяг тексту і тривалість звучання») учні відповідної паралелі повинні виконати завдання репродуктивного характеру: (12 завдань по 1б.= 12 б. – орієнтовно 12 хв.).

Оцінка «5» виставляється за бездоганно виконану роботу (12 набраних балів), а також за наявності 10-11 набраних балів, «4» – за наявності 7-9 набраних балів, «3» – за наявності 4-6 набраних балів, «2» – за наявності 2-3 набраних балів, «1» – за наявності 1 набраного бала чи в разі відсутності правильної відповіді.

II. ГОВОРІННЯ ТА ПИСЬМО (діалогічне та монологічне мовлення)

Під час перевірки складених учнями висловлювань (діалогів, усних і письмових переказів та творів) ураховується ступінь повноти вираження теми, міра самостійності виконання роботи, ступінь вияву творчих здібностей, особистого ставлення до змісту висловлювання.

Діалогічне мовлення

Усне діалогічне мовлення перевіряється в 5-11 класах.

1. Перевіряється здатність учнів:

а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що обговорюється;

б) демонструвати вміння:

- складати діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування;
- самостійно досягати комунікативної мети;

- використовувати репліки для стимулювання, підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету;
- дотримуватися теми спілкування;
- додержуватися правил спілкування (не перебивати співрозмовника, заохочувати його щодо висловлення власної думки, зацікавлено й доброзичливо вислуховувати його, уміти висловити незгоду з позицією так, щоб не образити його тощо);
- дотримуватися норм літературної мови;
- демонструвати певний рівень вправності в процесі діалогу (стилість, логічність, виразність, доречність, винахідливість тощо);

в) висловлювати особисту позицію щодо теми, яка обговорюється;

г) аргументувати висловлені тези, ввічливо спростовувати помилкові висловлювання співрозмовника.

Зазначені характеристики діалогу є основними критеріями при його оцінюванні.

Перевірка рівня сформованості діалогічного мовлення здійснюється таким чином: учитель пропонує двом учням вибрати одну із запропонованих тем чи мовленнєвих ситуацій (теми чи ситуації пропонуються різного рівня складності), обдумати її й обговорити із товаришем перед класом у формі діалогу протягом 3 –5 хвилин. Оцінка ставиться кожному з учнів.

2. Матеріал для контрольних завдань добирається з урахуванням тематики соціокультурної змістової лінії чинних програм, рівня підготовки, вікових особливостей та пізнавальних інтересів учнів.

3. Одиниця контролю: діалог, складений двома учнями.

Обсяг діалогу

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Орієнтовна кількість реплік для двох учнів	Клас	Орієнтовна кількість реплік для двох учнів
5	6-7	5	6-7
6	7-8	6	7-8
7	8-10	7	8-10
8	10-12	8	10-12
9	12-14	9	12-14
10	14-16	10	14-16
11	16-20	11	16-18

Примітка. Під час оцінювання діалогу необхідно диференціювати репліки на розгорнуті (складаються з двох і більше речень) і нерозгорнуті (виражені одним реченням). Якщо репліки розгорнуті, то їх кількість зменшується. До вказаної кількості не зараховуються слова, що належать до мовленнєвого етикету (звертання, привітання, прощання тощо).

4. Оцінювання.

Критерії оцінювання діалогічного мовлення

Для шкіл і класів з українською мовою навчання

Бали	Характеристика складених учнями діалогів
1	В учня виникають значні труднощі щодо підтримання діалогу. Здебільшого він відповідає на запитання лише «так» чи «ні» або аналогічними уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру.
2	Учень відповідає на елементарні запитання короткими репліками, що містять недоліки різного характеру, або бере участь у діалозі за найпростішою за змістом мовленнєвою ситуацією, формулює деякі запитання для співрозмовника, проте допускає чимало помилок у доборі слів, побудові речень, їх інтонуванні тощо. Школяр комунікативної мети не досягає або досягає частково.

3	Учень бере участь у діалозі за нескладною за змістом мовленнєвою ситуацією, додержується елементарних правил поведінки в розмові, загалом досягає комунікативної мети, проте допускає відхилення від теми, мовлення його характеризується стереотипністю, недостатньою різноманітністю й потребує істотної корекції тощо. Припускається певної кількості помилок у мовному оформленні реплік.
4	Учень самостійно складає репліки до діалогу, загалом вправно бере участь у бесіді за ситуацією, що містить певну проблему, демонструючи достатній рівень культури мовлення, досягаючи комунікативної мети. Висловлює судження і певною мірою аргументує їх за допомогою загальновідомих фактів. У діалозі використовує елементи оцінних характеристик, узагальнень. Припускається певних мовленнєвих помилок.
5	Учень складає репліки до діалогу відповідно до запропонованої учителем теми для обговорення або обраної разом із співрозмовником проблеми, переконливо й оригінально аргументує свою позицію, зіставляючи різні погляди на той самий предмет, розуміючи можливість інших підходів до обговорюваної проблеми. Виявляє повагу до думки іншого, готовність уважно та доброзичливо вислухати співрозмовника, даючи можливість висловитися; додержується правил мовленнєвого етикету. Структура діалогу, мовне оформлення реплік відповідає нормам, проте за одним із критеріїв можливі певні недоліки.

Для шкіл і класів з російською мовою навчання

Бали	Характеристика складених учнями діалогів
1	Учень неспроможний підтримувати діалог навіть за наявності зразка, відповідаючи на запитання «так» чи «ні» або аналогічними уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру.
2	Учень не досягає комунікативної мети або досягає її частково, обмежуючись двома-трьома малоінформативними репліками, допускаючи значну кількість помилок різного характеру.
3	Учень бере участь у діалозі за нескладною за змістом мовленнєвою ситуацією, додержується елементарних правил поведінки в розмові, загалом досягає комунікативної мети, проте допускає відхилення від теми, не враховує належним чином ситуацію й мету спілкування; мовлення школяра характеризується стереотипністю, недостатньою різноманітністю й потребує істотної корекції тощо. Учасник діалогу припускається чималої кількості помилок у мовному оформленні реплік.
4	Учень самостійно складає репліки до діалогу, загалом вправно бере участь у бесіді за ситуацією, що містить певну проблему, демонструючи достатній рівень культури мовлення, досягаючи комунікативної мети. Висловлює судження й певною мірою аргументує їх за допомогою загальновідомих фактів. У діалозі наявні елементи оцінних характеристик, узагальнень, проте допускаються певні недоліки за кількома критеріями (2,3,4-ма).
5	Учень складає репліки до діалогу відповідно до запропонованої учителем теми для обговорення або обраної разом із співрозмовником проблеми, переконливо й оригінально аргументує свою позицію, зіставляючи різні погляди на той самий предмет, розуміючи можливість інших підходів до обговорюваної проблеми. Виявляє повагу до думки іншого, готовність уважно та доброзичливо вислухати співрозмовника, даючи можливість висловитися; додержується правил мовленнєвого етикету. Структура діалогу, мовне оформлення реплік відповідає нормам, проте за одним із критеріїв можливі певні недоліки.

Мовне оформлення оцінюють орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок (зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

Примітка. Під **мовним оформленням** тексту діалогу слід розуміти наявність/відсутність порушень лексичних, фразеологічних, граматичних (морфологічних, синтаксичних), стилістичних, орфоепічних, акцентологічних, інтонаційних норм української літературної мови, а також соціальних норм мовленнєвого етикету.

Монологічне мовлення

Говоріння (усні переказ і твір), письмо (письмові переказ і твір)

1. Перевіряється здатність учня:

а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що розкривається (усно чи письмово);

б) демонструвати вміння:

- будувати висловлювання певного обсягу, добираючи та впорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод із кінофільму, сприйнятий (побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо);
- урахувати мету спілкування, адресата мовлення;
- розкривати тему висловлювання;
- виразно відображати основну думку висловлювання, диференціюючи матеріал на головний і другорядний;
- викладати матеріал логічно, послідовно;
- використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись норм літературної мови;
- додержуватися єдності стилю;

в) виявляти своє ставлення до предмета висловлювання, розуміти можливість різних тлумачень тієї самої проблеми;

г) виявляти певний рівень творчої діяльності, зокрема:

- трансформувати одержану інформацію, відтворюючи її докладно, стисло, вибірково, своїми словами, змінюючи форму викладу, стиль тощо відповідно до задуму висловлювання;
- створювати оригінальний текст певного стилю;
- аргументувати висловлені думки, переконливо спростовувати помилкові докази;
- викладати матеріал виразно, доречно, економно, виявляти багатство лексичних і граматичних засобів.

Організація контролю здійснюється за одним із двох варіантів. *Варіант перший:* усі учні виконують роботу самостійно. *Варіант другий:* учні складають висловлювання на основі диференційованого підходу.

Перевірка здатності **говорити** (усно переказувати чи створювати текст) здійснюється індивідуально: учитель пропонує певне завдання (переказати зміст матеріалу докладно, стисло, вибірково; самостійно створити висловлювання на відповідну тему) і дає учневі час на підготовку.

Перевірка здатності **письмово** переказувати та створювати текст здійснюється фронтально: учням пропонується *переказати текст* чи інший матеріал для переказу, самостійно прочитаний або прочитаний учителем (за традиційною методикою), чи то самостійно *написати твір*.

2. Матеріал для контрольного завдання.

а) Переказ. Переказ із творчим завданням

Матеріалом для переказу (усного/письмового) може бути: текст, який читає вчитель, або попередньо опрацьований текст; самостійно прочитаний матеріал із газети, журналу, епізод кінофільму чи телепередачі, розповідь іншої людини про певні події, народні звичаї тощо. Якщо пишеться переказ із творчим завданням, учням пропонується, окрім того, також завдання, що передбачає написання творчої роботи, обов'язково пов'язаної зі змістом переказу.

У тому разі, коли матеріал читається безпосередньо перед контрольною роботою, обсяг тексту орієнтовно визначається так:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість слів	Клас	Кількість слів
5	100-150	5	90-125

6	150-200	6	125-175
7	200-250	7	185-240
8	250-300	8	240-290
9	300-350	9	300-350
10	350-400	10	350-400
11	350-450	11	350-450

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути у 1,5 – 2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Якщо для контрольної роботи використовуються інші джерела, то матеріал добирається так, щоб обсяг переказу міг бути в межах пропонованих для певного класу норм.

Тривалість звучання усного переказу – 3-5 хвилин.

Обсяг творчого завдання до переказу, виконаного письмово:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість сторінок	Клас	Кількість сторінок
5	0,3-0,5	5	0,3
6	0,3-0,5	6	0,3-0,5
7	0,5-0,75	7	0,5-0,6
8	0,5-0,75	8	0,5-0,6
9	0,75-1,0	9	0,6-0,75
10	0,75-1,0	10	0,75-1,0
11	1,0-1,5	11	1,0-1,5

б) Твір

Матеріалом для твору (усного/письмового) можуть бути: тема, сформульована на основі попередньо обговореної проблеми, життєвої ситуації, прочитаного та проаналізованого художнього твору; а також пропоновані для окремих учнів допоміжні матеріали (якщо обирається варіант диференційованого підходу до оцінювання).

3. Одиниця контролю: усне/письмове висловлювання учнів.

Обсяг письмового твору, складеного учнем, орієнтовно визначається так:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість сторінок	Клас	Кількість сторінок
5	0,5-1,0	5	0,5-0,75
6	1,0-1,5	6	0,75-1,25
7	1,5-2,0	7	1,25-1,75
8	2,0-2,5	8	1,75-2,0
9	2,5-3,0	9	2,0-2,5
10	3,0-3,5	10	2,5-3,0
11	3,0-3,5	11	3,0-3,5

4. Оцінювання.

У монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення). За **усне** висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку – за зміст, а також якість мовного оформлення (орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок, зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

За **письмове** мовлення виставляють також одну оцінку: на основі підрахунку допущених недоліків за зміст і помилок за мовне оформлення, ураховуючи їх співвідношення.

Критерії оцінювання усного/ письмового монологічного висловлювання
Для шкіл і класів з українською мовою навчання

<i>Оцінка</i>	<i>Зміст виконаної роботи</i>	<i>Грамотність Орфографія і пунктуація</i>	<i>Грамотність Лексична, граматична, стилістична</i>
«5»	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу) текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює власну думку, зіставляє її з думкою автора або однокласників, певним чином аргументує різні погляди на проблему. Зміст роботи повністю відповідає темі. Фактичні помилки відсутні. Зміст викладається послідовно (за сформульованим планом або без нього). Робота відзначається багатством словникового запасу, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною правильністю та різноманітністю, розмаїттям використаних морфологічних категорій і синтаксичних конструкцій (з урахуванням обсягу вивчених граматичних відомостей та відомостей із стилістики). Досягнута стильова єдність і виразність тексту. <i>За одним із критеріїв може бути допущено недолік.</i>	1	3
«4»	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу), логічно викладений текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює основну думку, добирає лексичні засоби (у разі переказу – використовує авторські засоби виразності, образності мовлення). Зміст роботи в основному відповідає темі, достовірний, однак припускається наявність окремих недоліків (до чотирьох), наприклад: відхилення від теми, порушення послідовності викладу матеріалу, основна думка не аргументується тощо.	1+1 негруба; 2; 3; 4	4–6
«3»	За обсягом висловлювання наближається до норми, у цілому є завершеним; тема значною мірою розкрита, але трапляються недоліки за низкою показників (до семи), наприклад: характеризується неповнотою й поверховістю в розкритті теми; порушенням послідовності викладу; не розрізняється основна та другорядна інформація; добір слів не завжди вдалий (у разі переказу – не використано авторську лексику).	5– 10	7– 8
«2»	Учень будує лише окремі фрагменти висловлювання, за обсягом робота складає менше половини від норми; лексика і граматична будова збіднені, характеризуються одноманітністю.	11– 14	9 – 10
«1»	Учень будує лише окремі, не пов'язані між собою речення; лексика висловлювання дуже бідна.	15 і більше	10 і більше

Для шкіл і класів з російською мовою навчання

<i>Оцінка</i>	<i>Зміст виконаної роботи</i>	<i>Грамотність Орфографія і пунктуація</i>	<i>Грамотність Лексична, граматична, стилістична</i>
«5»	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу) текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює власну думку, зіставляє її з думкою автора або однокласників, певним чином аргументує різні погляди на проблему. Зміст роботи повністю відповідає темі. Фактичні помилки відсутні. Зміст викладається послідовно (за сформульованим планом або без нього). Робота відзначається багатством словникового запасу, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною правильністю та різноманітністю, розмаїттям використаних морфологічних категорій і синтаксичних конструкцій (з урахуванням обсягу вивчених граматичних відомостей та відомостей із стилістики). Досягнута стильова єдність і виразність тексту. За одним із критеріїв може бути допущено недолік.	1 + 1 негруба	3
«4»	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу), логічно викладений текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює основну думку, добирає лексичні засоби (у разі переказу – використовує авторські засоби виразності, образності мовлення). Зміст роботи в основному відповідає темі, достовірний, однак припускається наявність окремих недоліків (до чотирьох), наприклад: відхилення від теми, порушення послідовності викладу матеріалу, основна думка не аргументується тощо.	2 – 6	4 – 7
«3»	За обсягом висловлювання наближається до норми, у цілому є завершеним, тема значною мірою розкрита, але трапляються недоліки за низкою показників (до семи), наприклад: характеризується неповнотою й поверховістю в розкритті теми; порушенням послідовності викладу; не розрізняється основна та другорядна інформація; добір слів не завжди вдалий (у разі переказу – не використано авторську лексику).	7 – 12	8 – 9
«2»	Учень будує лише окремі фрагменти висловлювання, за обсягом робота складає менше половини від норми; лексика та граматична будова збіднені, характеризуються одноманітністю.	13– 16	10 – 11
«1»	Учень будує лише окремі, не пов'язані між собою речення; лексика висловлювання дуже бідна.	17 і більше	11 і більше

*Окрім того, оцінюючи усне висловлювання, ураховують наявність відхилень від орфоепічних норм, правильність інтонування речень; у письмових висловлюваннях – наявність: 1) орфографічних та пунктуаційних помилок, які підраховуються сумарно, без диференціації (перша позиція); 2) лексичних, граматичних, стилістичних (друга позиція). Загальну оцінку за мовне оформлення виводять таким чином: до бала за орфографію та пунктуацію додають бал, якого заслуговує робота за кількістю лексичних, граматичних і

стилістичних помилок; одержана сума ділиться на два.

Під час виведення єдиної оцінки за письмову роботу до кількості балів, набраних за зміст переказу чи твору, додається кількість балів за мовне оформлення, і їхня сума ділиться на два. При цьому, якщо частка не є цілим числом, то вона заокруглюється в бік більшого числа.

III. ЧИТАННЯ

Читання вголос

Перевірка читання вголос здійснюється індивідуально в 5-9 класах: учитель дає учневі текст, опрацьований на попередніх уроках, деякий час на підготовку і пропонує прочитати цей текст перед класом.

Матеріалом для контрольного завдання є знайомий учневі текст, дібраний відповідно до вимог програми для кожного класу; текст добирається з таким розрахунком, щоб час його озвучення (за нормативною швидкістю) окремим учнем дорівнював 1-2 хвилинам (для читання слід пропонувати невеликі тексти зазначених у програмі стилів, типів і жанрів мовлення, відносно завершені уривки творів або порівняно великий текст, розділений на частини, які читаються кількома учнями послідовно).

Одиниця контролю: озвучений учнем текст (швидкість читання у звичайному для усного мовлення темпі – 80-120 слів за хвилину).

При читанні вголос перевіряється здатність учня:

- а) демонструвати певний рівень розуміння прочитаного;
- б) виявляти вміння читати із достатньою швидкістю, плавно, з гарною дикцією, відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм;
- в) виражати за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторський задум;
- г) пристосовувати читання до особливостей слухачів (ступеня підготовки, зацікавленості темою тощо).

Вимоги до оцінювання

Оцінка	Характеристика читання
1	Учень читає дуже повільно, не зв'язуючи слова між собою інтонаційно, відділяючи одне речення від іншого, припускається значної кількості помилок на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання у кілька разів нижча від норми. Структурує текст і речення, читає та вимовляє слова, інтонує речення із значною кількістю помилок.
2	Учень читає дуже повільно, не завжди відділяючи одне речення від іншого; робить помилки на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання становить приблизно третину від норми.
3	Учень читає зі швидкістю, нижчою за норму. В основному правильно інтонує речення, але припускає помилки, поділяючи текст на смислові частини, при логічному наголошуванні слів, інтонуванні речень тощо. Школяр читає не досить плавно і виразно, у його мовленні наявні орфоепічні помилки.
4	Учень читає швидко, плавно, в основному правильно інтонуючи речення і поділяючи їх на смислові відрізки, додержується логічних наголосів, але не завжди пристосовується до особливостей слухачької аудиторії; темп, тембр, гучність читання не пов'язані з певним комунікативним завданням. Учень припускається певних недоліків (у вираженні авторського задуму, виконанні комунікативного завдання, дотриманні норм орфоепії, порушенні дикції).
5	Учень читає виразно, плавно, швидко, з гарною дикцією (логічне наголошування слів, мелодика речень різної синтаксичної будови). Школяр правильно інтонує

	речення й поділяє їх на смислові відрізки; належним чином відтворює авторський задум, емоційне забарвлення, стильові характеристики тексту. Під час читання він може припуститися окремих орфоепічних помилок.
--	--

Контрольна перевірка читання вголос у 10-11 класах не здійснюється!

Читання мовчки

1. Перевіряється здатність учнів:

а) читати незнайомий текст із належною швидкістю, розуміти й запам'ятовувати після одного прочитання:

- фактичний зміст;
- причинно-наслідкові зв'язки;
- тему і основну думку;
- виразально-зображувальні засоби прочитаного твору;

б) давати оцінку прочитаному.

Перевірка вміння читати мовчки здійснюється фронтально за одним із варіантів.

Варіант перший: учні читають незнайомий текст від початку до кінця (при цьому фіксується час, витрачений кожним учнем на читання з метою визначення швидкості). Потім учитель пропонує серію запитань. Школярі повинні вислухати кожне запитання, варіанти відповідей на нього, вибрати один із них і записати лише його номер поряд із номером запитання.

Варіант другий: учні одержують видрукувані запитання та варіанти відповідей на них і відзначають «галочкою» правильний, на їхню думку, варіант.

У 5 класі (з українською мовою навчання) та 5-6 класах (з російською мовою навчання) учням пропонують 6 запитань за текстом з чотирма варіантами відповідей, у (6)7-11 класах – 12 запитань з чотирма варіантами відповідей.

Запитання мають торкатися фактичного змісту тексту, його причинно-наслідкових зв'язків, окремих мовних особливостей (переносне значення слова, виразальні засоби мови тощо), відображених у тексті образів (якщо є), висловлення оцінки прочитаного.

2. Матеріал для контрольного завдання: незнайомі учням тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення, що включають монологічне та діалогічне мовлення (відповідно до вимог чинних програм для кожного класу).

Текст добирається таким чином, щоб учні, які мають порівняно високу швидкість читання, витрачали на нього не менше 1-2 хвилини часу і були нормально завантажені роботою.

Обсяг текстів:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання			Для шкіл і класів з російською мовою навчання		
Клас	Обсяг тексту для читання мовчки (кількість слів)		Клас	Обсяг тексту для читання мовчки (кількість слів)	
	художнього стилю	інших стилів		художнього стилю	інших стилів
5	360-450	300-360	5	350-400	290-360
6	450-540	360-420	6	440-530	350-410
7	540-630	420-480	7	530-625	410-475
8	630-720	480-540	8	625-720	475-540
9	720-810	540-600	9	720-810	540-600
10	810-900	600-660	10	810-900	600-660
11	900-990	660-720	11	900-990	660-720

3. Одиниця контролю: відповіді учнів на запитання тестового і творчого характеру, складені за текстом, що запропонований для читання, та швидкість читання.

Швидкість читання мовчки по класах оцінюється із урахуванням таких норм:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Швидкість читання мовчки (слів за хвилину)	Клас	Швидкість читання мовчки (слів за хвилину)
5	100-150	5	90-140
6	110-180	6	100-170
7	120-210	7	110-200
8	130-240	8	120-230
9	140-270	9	130-260
10	150-300	10	150-300
11	160-330	11	160-330

4. Оцінювання.

Якість читання мовчки перевіряється таким чином: згідно з таблицею «Швидкість читання мовчки (кількість слів за хвилину)» учні відповідної паралелі повинні виконати завдання репродуктивного характеру:

(12 завдань по 1б.= 12 б. – орієнтовно 12 хв.).

Оцінка «5» виставляється за бездоганно виконану роботу (12 набраних балів), а також за наявності 10-11 набраних балів, «4» – за наявності 7-9 набраних балів, «3» – за наявності 4-6 набраних балів, «2» – за наявності 2-3 набраних балів, «1» – за наявності 1 набраного бала чи в разі відсутності правильної відповіді.

IV. ОЦІНЮВАННЯ МОВНИХ ЗНАНЬ І ВМІНЬ

Видами оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови є *поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та державна підсумкова атестація.*

Поточне оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень учнів щодо оволодіння змістом предмета, уміннями та навичками відповідно до вимог навчальної програми.

Поточне оцінювання здійснюється у процесі поурочного вивчення теми. Його основними завданнями є: встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів змісту теми, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем, закріплення знань, умінь і навичок. Формами поточного оцінювання є індивідуальне, групове і фронтальне опитування; виконання учнями різних видів письмових робіт; взаємоконтроль учнів у парах і групах; самоконтроль тощо.

Для контрольної перевірки мовних знань і вмінь використовуються завдання тестового характеру, складені на матеріалі слова, сполучення слів, речення, груп пов'язаних між собою речень. Одиницею контролю вважаються вибрані учнями правильні варіанти виконання завдань тестового характеру та самостійно дібрані приклади.

Оцінювання здійснюється таким чином, щоб за зазначену вище роботу учень міг одержати від 1 бала (за сумлінну роботу, яка не дала задовільного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу).

Отже, оцінка «5» виставляється за бездоганно виконану роботу (12 набраних балів), а також за наявності 10-11 набраних балів, «4» – за наявності 7-9 набраних балів, «3» – за наявності 4-6 набраних балів, «2» – за наявності 2-3 набраних балів, «1» – за наявності 1 набраного бала чи в разі відсутності правильної відповіді.

V. ОЦІНЮВАННЯ ПРАВОПИСНИХ (орфографічних і пунктуаційних) УМІНЬ УЧНІВ

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є контрольний текстовий *диктант*. Матеріалом є текст, доступний для учнів певного класу. Перевірка здійснюється фронтально за традиційною методикою.

Обсяг диктанту за класами:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість слів у тексті	Клас	Кількість слів у тексті
5	90-100	5	80-90
6	100-110	6	90-100
7	110-120	7	105-115
8	120-140	8	115-135
9	140-160	9	140-160
10	170-180	10	170-180
11	180-190	11	180-190

Примітка. При визначенні кількості слів у диктанті враховують як самостійні, так і службові слова.

Для контрольних диктантів використовуються тексти, у яких кожне з опрацьованих протягом семестру правил орфографії та/чи пунктуації були представлені 3-5 прикладами. Текст записується учнем з голосу вчителя.

Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

- орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково; виправляються, але не враховуються такі орфографічні і пунктуаційні помилки:
- на правила, які не включені до шкільної програми; 2) на ще не вивчені правила; 3) у словах з написаннями, що не перевіряються, над якими не проводилася спеціальна робота; 4) у передачі так званої авторської пунктуації.
- повторювані помилки (помилка у тому ж слові, яке повторюється у диктанті кілька разів), вважаються однією помилкою; однотипні помилки (на одне й те ж правило), але у різних словах вважаються різними помилками;
- розрізняють грубі й негрубі помилки; зокрема, до негрубих належать такі: 1) у винятках з усіх правил; 2) у написанні великої букви в складних власних найменуваннях; 3) у випадках написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників з прийменниками; 4) у випадках, коли замість одного знака поставлений інший; 5) у випадках, що вимагають розрізнення *не і ні* (у сполученнях *не хто інший, як...; не що інше, як...; ніхто інший не...; ніщо інше не...*); 6) у пропуску одного із сполучуваних розділових знаків або в порушенні їх послідовності; 7) у заміні українських букв російськими;
- п'ять виправлень (неправильне написання на правильне) прирівнюються до однієї помилки.

Нормативи оцінювання:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Оцінка	Кількість припустимих помилок	Оцінка	Кількість припустимих помилок
«1»	15 і більше	«1»	17 і більше
«2»	11-14	«2»	13-16
«3»	5-10	«3»	7-12
«4»	1+1 негруба; 2; 3; 4	«4»	2-6
«5»	0-1	«5»	0; 1+1 негруба

Оцінювання усних відповідей учнів з української мови

Усне опитування є одним з основних способів перевірки знань, умінь і навичок учнів з української мови. При оцінюванні відповіді учня потрібно керуватися такими критеріями:

- 1) повнота і логіка викладу матеріалу;
- 2) ступінь усвідомленості, розуміння вивченого, зв'язок теорії з практикою;
- 3) правильність мовленнєвого оформлення.

Відповідь учня має бути зв'язним, логічно послідовним повідомленням з певної теми, виявляти його вміння застосовувати визначення, правила до конкретних випадків.

Оцінка «5» ставиться, якщо учень:

- ґрунтовно й повно викладає науково-теоретичний вивчений матеріал;
- виявляє повне розуміння матеріалу, обґрунтовує свої думки, застосовує знання на практиці;
- наводить необхідні приклади не тільки за підручником, а й самостійно дібрані;
- конструктивно вміє відповідати на запитання, креативно підходить до вирішення поставлених навчальних завдань;
- викладає матеріал послідовно й правильно згідно з нормами сучасної літературної мови.

Оцінка «4» ставиться, якщо учень:

- дає відповідь, що задовольняє ті ж вимоги, що й оцінка «5», але допускає деякі помилки, які сам виправляє після зауваження вчителя;
- припускається поодиноких недоліків у послідовності викладу матеріалу й мовленнєвому оформленні;
- наводить приклади в основному за підручником, не виявляє достатньої креативності;
- конструктивно і творчо підходить до вирішення поставлених навчальних завдань, але допускає неточності;
- викладає матеріал послідовно й правильно згідно з нормами сучасної літературної мови, але при цьому допускає незначні помилки.

Оцінка «3» ставиться, якщо учень:

- виявляє знання і розуміння основних положень з теми;
- викладає матеріал не досить повно, уривчасто;
- при формулюванні правил допускає помилки;
- не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати свої думки і відчуває труднощі під час добору прикладів;
- викладає матеріал непослідовно і допускає помилки в мовленнєвому оформленні.

Оцінка «2» ставиться, якщо учень:

- виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу відповідного розділу;
- допускає у формулюванні правил помилки, що спотворюють їх зміст, непослідовно і невпевнено викладає матеріал;
- не показує логічного зв'язку теоретичного матеріалу з практичним;
- має обмежений словниковий запас.

Оцінка «1» ставиться, якщо учень:

- виявляє дуже слабе або повне незнання чи нерозуміння навчального матеріалу;
- неспроможний підтримувати діалог навіть за наявності зразка, відповідає на запитання словами «так» чи «ні» або аналогічними уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру;
- має обмежений словниковий запас.

Кількість обов'язкових контрольних робіт з української мови*

Контрольна перевірка здійснюється фронтально та індивідуально.

Фронтально оцінюються: аудіювання, читання мовчки, диктант, письмовий переказ та письмовий твір, мовні знання і вміння. *Індивідуально* оцінюються: говоріння (діалог; усний переказ, усний твір) і читання вголос.

Перевірка мовних знань та вмінь здійснюється за допомогою завдань тестового характеру (на їх виконання відводиться 15-20 хвилин уроку) залежно від характеру виучуваного матеріалу. Решта часу контрольного уроку може бути використана на виконання завдань з аудіювання, читання мовчки.

Тематичну оцінку виставляють на підставі поточних оцінок з урахуванням контрольної (тестової) роботи з мовної теми. Оцінку за півріччя виставляють на основі тематичного оцінювання.

Оцінювання говоріння, читання вголос здійснюється індивідуально шляхом поступового накопичення оцінок для того, щоб кожний учень (учениця) одержав(ла) мінімум одну оцінку за виконання завдань на побудову діалогу, усного переказу та усного твору. Для цих видів робіт не відводиться окремий урок, а оцінки виводяться один раз на рік і виставляються в колонки без дати.

Форми контролю	КЛАСИ / ЧВЕРТІ																											
	5				6				7				8				9				10				11			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Перевірка мовної теми: тестування	1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1	
диктант		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1
Аудіювання	1				1				1				1				1				1				1			
Говоріння: діалог		1				1				1				1				1				1				1		
переказ			1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1	
твір				1		1				1				1				1				1				1		
Читання: мовчки			1				1				1				1				1				1				1	
вголос				1				1				1				1				1	-	-	-	-	-	-	-	-
Письмо: переказ			1				1				1				1				1			1			1		1	
твір	-	-	-	-	-	-	-	1		1			1				1				1				1			

*У таблиці подано мінімальну кількість обов'язкових контрольних робіт. У разі потреби учитель має право збільшувати кількість контрольних робіт. Педагог має право при плануванні самостійно розподіляти послідовність проведення тієї чи іншої форми контролю, т.т. спланувати, наприклад, проведення диктанту в п'ятому класі не в другій та четвертій чвертях, як подається в таблиці, а в першій та третій (головне, щоб 1 раз на півріччя).

Кількість обов'язкових контрольних робіт з української мови (для профільних 10-11 класів, профіль – українська філологія)

Форми контролю	Класи							
	10				11			
	1	2	3	4	1	2	3	4
Перевірка мовної теми: тестування	1	1	1	1	1	1	1	1
диктант		1		1		1		1
Аудіювання	1		1		1		1	
Говоріння: діалог	1				1			
переказ			1				1	
твір		1				1		
Читання: мовчки		1				1		
вголос				1				1
Письмо: переказ		1		1		1		1
твір	1		1		1		1	

5 КЛАС

70 год., 2 год на тиждень)

(4 год. – резерв годин для використання на розсуд учителя)

МОВЛЕННЄВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ² (16 год.)

<i>Зміст навчального матеріалу (навчальної діяльності)</i>	<i>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
Відомості про мовлення (16 заг.) Загальне уявлення про спілкування і мовлення; види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо); адресат мовлення; монологічне та діалогічне мовлення, усне і писемне мовлення; основні правила спілкування (практично). Тема й основна думка висловлювання. Вимоги до мовлення (змістовність, логічна послідовність, багатство, точність, виразність, доцільність, правильність).	Учень / учениця: • розрізняє мову і мовлення, види мовленнєвої діяльності, види і форми мовлення; обґрунтовує їх специфіку; • орієнтується в умовах спілкування, співвідносить своє мовлення (вибір мовних засобів) з умовами спілкування; • узгоджує свою мовленнєву поведінку з ситуацією і правилами спілкування; • дотримується основних вимог до мовлення;
Текст, його ознаки: наявність теми й основної думки, двох і більше речень, зв'язність (усі речення пов'язані за змістом), завершеність (має початок і кінець). Поділ тексту на абзаци; план готового тексту (простий). Ознайомлення з мовними засобами зв'язку речень у тексті (сполучники, займенники, прислівники, синоніми, спільнокореневі слова, повтори). Помилки у змісті й побудові висловлювання (практично).	• визначає змістові та формальні ознаки тексту; • аналізує текст: визначає його тему й основну думку; з'ясовує, чи підпорядковується послідовність речень темі й основній думці висловлювання; встановлює, чи є група речень текстом; визначає, що відображає заголовок, – тему чи основну думку; добирає заголовок до тексту; проводить спостереження над комунікативною наступністю речень; ділить текст на смислові частини; складає простий план; визначає смислові та мовні засоби зв'язку між частинами тексту і реченнями в тексті; узагальнює ознаки тексту; • знаходить недоліки в тексті і виправляє їх; • учитьсЯ вдосконалювати текст щодо його змісту й будови; • створює тексти відповідно до визначених вимог;
Загальне уявлення про стилі мовлення (розмовний, науковий, художній), сфери вживання кожного з них. Стилiстична помилка (практично).	• розрізняє вивчені стилі мовлення, характеризує кожен із стилів; • знаходить у тексті мовні засоби, характерні для певного стилю; • розпізнає стилістичну помилку серед інших відомих помилок (нескладні випадки); виправляє стилістичні помилки у своєму і чужому текстах;

² Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

Типи мовлення: розповідь, опис, роздум (практично). Особливості побудови розповіді на основі власного досвіду, опису окремих предметів і тварин, елементарного роздуму (повторення, поглиблення знань і вдосконалення умінь).	• використовує знання про стилі мовлення під час побудови і вдосконалення власних висловлювань; • розрізняє за істотними ознаками вивчені типи мовлення, виділяє їх у тексті; • використовує знання про типи мовлення під час побудови і вдосконалення власних висловлювань;
Аудіювання (слухання – розуміння) - 2 Аудіювання розповідей, пояснень учителя (чи іншої особи), відповідей учнів; нескладних текстів вивчених стилів, типів і жанрів мовлення (переважно з опорою на текст); мовлення співрозмовника за запланованою соціокультурною тематикою; радіо-, відео-, й аудіозапису, телепередач. Усунення мовних труднощів аудіотексту (контроль розуміння складніших речень, з'ясування значень незнайомих слів і виразів). Вибіркове аудіювання окремих фрагментів (речень) тексту. З'ясування фактичного змісту, причинно-наслідкових зв'язків, основної думки аудіотексту. Визначення тематичної належності прослуханого тексту. Добір заголовка до аудіотексту. Поділ аудіотексту на смислові частини (розташування пунктів плану відповідно до логіки прослуханого тексту). Контроль розуміння фактичного змісту прослуханого тексту (вибір правильного варіанта відповіді на запитання з кількох даних).	• концентрує увагу під час слухання; уважно слухає і розуміє основний зміст чіткого нормативного мовлення переважно з опорою на текст на знайому, відповідну віковій тематику; • самостійно чи з допомогою вчителя з'ясовує значення незнайомих слів; • складає первинне уявлення про зміст почутого; розуміє фактичний зміст, причинно-наслідкові зв'язки, основну думку аудіотексту, дає оцінку прослуханому; • розуміє основний зміст українськомовних дитячих (підліткових) радіо-, відео- й аудіозаписів, телепередач; • помічає і виправляє орфоепічні помилки;
Читання - 2 Формування читацького інтересу і потреби читати. Читання вголос і мовчки текстів розмовного, наукового і художнього стилів різних типів і жанрів мовлення з використанням вивчального та ознайомлювального видів читання. З'ясування значень незнайомих слів з допомогою вчителя, за словотвірними елементами, за словником, за контекстом; знаходження в тексті тлумачення окремих слів.	• дотримується правил гігієни читання; • виразно читає тексти розмовного, наукового, художнього стилів різних типів і жанрів мовлення (у межах вивченого матеріалу), з достатньою швидкістю, плавно, з гарною дикцією відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм; прогресує в техніці читання; • вдосконалює читання вголос і мовчки; практично опановує вивчальний та ознайомлювальний види читання; • визначає стиль тексту, знаходить у ньому вивчені типи мовлення; • помічає в тексті незнайомі слова, вирази; з'ясовує їх значення самостійно

Розширення словникового запасу. Користування словниками різних видів. Визначення теми й основної думки тексту. З'ясування фактичного змісту, причинно-наслідкових зв'язків у тексті. Відповіді на запитання за змістом тексту. Виділення смислових опор (ключових слів, речень) у тексті. Поділ тексту на смислові частини. Встановлення смислового зв'язку між окремими фактами тексту (перегрупування пунктів плану відповідно до змісту прочитаного тексту). Складання простого плану. Перефразування прочитаних речень. Еквівалентна заміна (об'єднання двох речень в одне). Прогнозування змісту на основі заголовка, прочитаного фрагмента тексту; інтерпретація тексту (характеристика дійових осіб); оцінка прочитаного (яка інформація видалась найцікавішою?). Докладний переказ прочитаного за планом. Контроль розуміння фактичного змісту тексту (вибір правильної відповіді з кількох даних). Розвиток характеристик, які стосуються техніки читання: правильна вимова надрукованого (написаного) на основі умінь співвідносити букву і звук; знання і правильне застосування правил читання; формування умінь прогнозувати розгортання мовного матеріалу, членувати речення на синтагми, інтонаційно оформляти речення і синтагми, відрізки тексту. Відпрацювання техніки читання тексту вголос.	і з допомогою вчителя; користується словниками різних видів; систематично поповнює словниковий запас; • розуміє (і в разі потреби запам'ятовує) фактичний зміст, причинно-наслідкові зв'язки, основну думку тексту; • складає простий план прочитаного; • вчиться прогнозувати зміст, характеризувати дійових осіб, давати оцінку прочитаному; • докладно переказує прочитане за планом;
Говоріння 4 <i>Діалогічне мовлення.</i> Розігрування готового діалогу з опорою на текст. Відновлення пропущених реплік діалогу. Відновлення деформованого діалогу зі зміщеними репліками. Самостійне розширення реплік діалогу.	• відтворює готовий діалог; складає діалог за зразком; веде діалог у зв'язку з прочитаним, за картиною; • складає діалог певного обсягу відповідно до запропонованої ситуації спілкування; досягає комунікативної мети, дотримується теми, використовує репліки для стимулювання, підтримання діалогу; реагує на репліки співрозмовника в нескладних ситуаціях спілкування;

Складання діалогу за опорними словами, за поданим початком. Складання діалогу відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з життєвим досвідом учнів; варіювання та розігрування діалогів. Монологічне мовлення. Відповіді на запитання за змістом тексту. Формулювання основної думки тексту. Наведення власних доказів на підтвердження даної тези. Докладний переказ текстів вивчених стилів, типів і жанрів мовлення з елементами опису (предметів, тварин) і роздуму. Створення монологічного висловлювання – розповіді (в тому числі про якусь подію, випадок), опису, роздуму за поданим планом (і без нього), опорними словами, словосполученнями, за картиною. Усна розповідь на основі власного досвіду. Усний опис окремих предметів, тварин. Усний роздум на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів.	висловлює прохання, запрошення, спонукання до дії, повідомляє чи запитує інформацію, підтверджує достовірність інформації; висловлює згоду (незгоду), мотивовану відмову, перепитує, уточнює тощо; • дотримується мовленнєвого етикету, основних правил спілкування (бути ввічливим, привітним і доброзичливим), уважно, не перебиваючи, слухає співрозмовника, говорить про те, що цікаво адресатові мовлення; розмовляє в міру голосно; • відповідає на запитання за змістом тексту; • докладно переказує зміст прочитаного тексту за планом; • складає підготовлені усні висловлювання з урахуванням умов спілкування, мети й адресата мовлення; підпорядковує висловлювання темі й основній думці; користується вивченими типами мовлення; вибирає відповідно до умов спілкування стиль мовлення (розмовний, науковий, художній); • дотримується норм української літературної мови, вимог до усного мовлення і правил спілкування.
Письмо - 3 Написання переказів (за простим планом). Докладні перекази художніх текстів розповідного характеру з елементами опису (предметів, тварин) і роздуму. Написання творів (за готовим планом і без нього). Твір-розповідь на основі власного досвіду. Твір-оповідання про випадок із життя. Твір-опис окремих предметів, тварин (у т. ч. за картиною). Твір-роздум на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів. Лист. Адреса.	• практично користується графічною системою та орфографією української мови; • складає простий план; • відтворює текст з урахуванням виду переказу, враховує комунікативне завдання, розкриває тему й основну думку; доцільно використовує мовні засоби, дотримується стилістичної єдності тексту; • вчиться удосконалювати написане, користуватися словниками; • складає твори вказаних видів; будує їх з урахуванням особливостей кожного; користується вивченими типами мовлення; вибирає відповідно до умов спілкування стиль мовлення (розмовний, науковий, художній); підпорядковує висловлювання темі й основній думці; використовує вивчені мовні засоби зв'язку речень у тексті; під час написання твору за картиною використовує знання з інших предметів (зокрема образотворчого мистецтва); • знаходить і виправляє недоліки в змісті, будові та мовному оформленні

Переклад <i>Переклад</i> з російської мови на українську слів, словосполучень, речень, невеликих за обсягом, нескладних у лексичному і стилістичному відношенні текстів вивчених стилів, типів і жанрів мовлення, в т. ч. текстів розповідного характеру з елементами опису (окремих предметів, тварин) і роздуму.	власних висловлювань, спираючись на засвоєні знання; • удосконалює зміст, структуру і мовне оформлення власного і чужого тексту (відповідно до вивченого матеріалу); • пише приватні листи з урахуванням комунікативного завдання з описом подій, вражень і почуттів, доцільно використовуючи вивчені мовні засоби; • удосконалює написане; • правильно надписує конверт; • перекладає з російської мови на українську окремі слова, словосполучення, речення і невеликі тексти, користуючись вивченим мовним матеріалом і перекладними словниками.
Міжпредметні зв'язки Художній твір і його частини; тема та ідейний зміст художнього твору; розповідь і опис предметів, людини, тварин у вивчених творах; роздуми про вчинки героїв (література); усний опис змісту і художніх засобів у творах живопису, що зображують предмети, тварин; усна розповідь за змістом жанрової картини про дітей; спостереження за окремими предметами під час малювання з натури (образотворче мистецтво).	

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ¹³ (50 год.)

<i>К-ть годин</i>	<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
1	ВСТУП Значення мови в житті людей. Місце і роль української мови в державі.	Учень / учениця: • обґрунтовує роль української мови в житті держави та необхідність володіння нею;
5	ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ Частини мови, основні способи їх розпізнавання; правопис. Іменник. Прикметник. Дієслово. Займенник. Особові займенники. Прислівник, числівник (практично). Прийменник. Сполучник.	• розпізнає вивчені частини мови (за загальним значенням, питаннями, відомими граматичними ознаками); • класифікує вивчені частини мови, складає з ними словосполучення і речення; • знаходить вивчені орфограми, пояснює їх за допомогою правил; правильно пише слова з вивченими орфограмами; • правильно й доцільно використовує вивчені частини мови в усному й писемному мовленні;

³ Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

2	ВІДОМОСТІ З СИНТАКСИСУ І ПУНКТУАЦІЇ ЕЛЕМЕНТИ СТИЛІСТИКИ Словосполучення. Головне і залежне слово в словосполученні. <i>Практичне засвоєння словосполучень, в яких допускаються помилки у формі залежного слова (зокрема словосполучень, що різняться в українській і російській мовах). Граматична помилка, її умовне позначення (практично).</i>	• виділяє словосполучення в реченні; знаходить у словосполученні головне й залежне слова; визначає засоби граматичного зв'язку в словосполученні; наводить приклади; • складає словосполучення за заданими схемами; робить синтаксичний розбір словосполучень; • складає зі словосполучень речення; • знаходить і виправляє граматичні помилки на вивчені правила в своєму і чужому мовленні (в тому числі помилки у формі залежного слова в словосполученнях, що різняться в українській та російській мовах); • користується словником; • правильно й доцільно вживає у мовленні засвоєні словосполучення (у тому числі синонімічні);
3	Речення, його граматична основа. (3 год.) Види речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні). Окличні речення. Розділові знаки в кінці речень (повторення). Пунктограма (практично). Пунктуаційна помилка, її умовне позначення (практично). <i>Інтонування розповідних, питальних, спонукальних, а також окличних речень. Побудова питальних речень із часткою чи. Використання розповідних, питальних, спонукальних та окличних речень у вивчених стилях мовлення.</i> Головні члени речення: підмет і присудок. Тире між підметом і присудком, вираженими іменником у називному відмінку. Другорядні члени речення: додаток, означення, обставина.	• розрізняє прості й складні речення, види речень за метою висловлювання, окличні речення; наводить приклади; правильно інтонує розповідні, питальні, спонукальні, а також окличні речення; • виділяє в простому реченні граматичну основу; • знаходить вивчені пунктограми й обґрунтовує їх за допомогою правил; • будує прості речення вивчених видів (у тому числі питальні речення із часткою чи); • складає прості речення різних видів для вираження того самого змісту; • правильно ставить розділові знаки в кінці простих речень, різних за метою висловлювання; • знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила, а також граматичні помилки у питальних реченнях із часткою чи в своєму й чужому текстах; • правильно й доцільно використовує у мовленні прості речення, різні за метою висловлювання; • будує речення на основі знань про порядок слів; • виділяє інтонаційно найважливіше слово в реченні; • розрізняє головні й другорядні члени, знаходить їх у реченні, визначає, якими частинами мови вони виражені (у межах вивчених частин мови); наводить приклади; • інтонаційно правильно відтворює речення з пропущеною зв'язкою; • будує речення за заданими схемами;

		• оформляє пунктограмою інтонацію простих речень, в яких підмет і присудок виражені іменником у називному відмінку; • правильно вживає у мовленні речення, узгоджуючи підмет і присудок; • розрізняє поширені й непоширені речення; • знаходить у реченні додаток, означення, обставину, визначає, якими частинами мови вони виражені (у межах вивчених частин мови), до яких слів відносяться; • розмежовує підмет і додаток; • поширює речення другорядними членами; • конструює речення за заданою схемою; • будує і правильно вживає у мовленні поширені речення; • редагує текст, увиразнюючи його шляхом поширення другорядними членами;
3	Речення з однорідними членами (без сполучників і зі сполучниками <i>а, але</i>, одиничним <i>і, й</i>). Кома між однорідними членами. Узагальнювальне слово перед однорідними членами. Двокрапка після узагальнювального слова. <i>Дотримання правильної інтонації у реченнях з однорідними членами.</i> Речення із звертанням. Розділові знаки при звертанні (повторення). Ознайомлення з найуживанішими вставними словами (практично). Виділення вставних слів на письмі комами. <i>Дотримання правильної інтонації в реченнях із звертаннями і вставними словами. Використання звертань і вставних слів для передачі ставлення до адресата. Використання звертань і вставних слів у розмовному і художньому стилях мовлення.</i>	• знаходить у реченні однорідні члени (крім означень), узагальнювальні слова при них; • інтонаційно правильно відтворює речення з однорідними членами та узагальнювальними словами при них; обґрунтовує постановку розділових знаків за допомогою вивчених правил; • поширює речення однорідними членами та узагальнювальними словами; правильно будує речення з однорідними членами з урахуванням родових відношень між ними; • правильно вживає речення з однорідними членами та узагальнювальними словами при них; редагує текст, усуваючи невиправдані повтори речень з однорідними членами; • знаходить у реченні звертання і вставні слова; наводить приклади; інтонаційно правильно відтворює речення із звертаннями і вставними словами; • будує речення із звертаннями і вставними словами з урахуванням ставлення до адресата мовлення; • оформляє пунктограмами інтонаційні особливості речень із звертаннями і вставними словами; • дотримується правильної інтонації в реченнях із звертаннями і вставними словами; використовує у мовленні звертання і вставні слова як засіб характеристики мовця і передачі ставлення до адресата; використовує

		вставні слова як засіб зв'язку речень у тексті;
2	Складні речення з безсполучниковим і сполучниковим зв'язком. Кома між частинами складного речення, з'єднаними безсполучниковим зв'язком, а також перед <i>і, й, та, а, але, щоб, тому що, коли, який.</i> <i>Дотримання інтонації складних речень. Синонімічність складних речень, складних і простих речень.</i>	- розрізняє просте і складне речення; визначає межі компонентів складного речення; інтонаційно правильно відтворює складні речення; - перебудовує прості речення у складні; будує складні речення різних видів для вираження того самого змісту (в межах вивченого матеріалу); - правильно ставить розділові знаки між частинами складного речення; робить синтаксичний розбір речень (нескладні випадки); - правильно вживає у мовленні складні речення; використовує різні складні речення вивчених видів, а також складні і прості речення для вираження однакового смислу;
3	Пряма мова. Розділові знаки при прямій мові після слів автора і перед словами автора. <i>Дотримання правильної інтонації у реченнях з прямою мовою. Синонімічність речень із прямою і непрямою мовою.</i> Діалог. Розділові знаки при діалозі. <i>Дотримання правильної інтонації в діалогах.</i>	- знаходить у реченні слова автора і пряму мову; обґрунтовує розстановку розділових знаків; наводить приклади; інтонаційно правильно відтворює речення з прямою мовою; - поширює речення прямою мовою і словами автора; замінює пряму мову непрямою (у нескладних випадках); - оформляє пунктограмами інтонаційні особливості речень із прямою мовою; знаходить і виправляє помилки у побудові речень з прямою мовою; правильно вживає у мовленні речення з прямою мовою; - виділяє в діалозі репліки і слова автора; - інтонаційно правильно відтворює діалог; - поширює діалог; складає простий діалог з опорою на зразок; - пунктуаційно правильно оформляє діалог; - дотримується основних правил спілкування та правильної інтонації під час ведення діалогу; вживає ввічливі форми звертання, привітання, подяки, вибачення тощо.
	Міжпредметні зв'язки Звертання, вставні слова, діалоги в художніх творах (література).	
2	ФОНЕТИКА. ОРФОЕПІЯ. ГРАФІКА. ОРФОГРАФІЯ Звуки мовлення. Голосні й приголосні звуки. Приголосні тверді і м'які; позначення м'якості приголосних на письмі буквами <i>ь, і, є, ю, я.</i>	Учень / учениця: - розрізняє звуки і букви; звуки голосні й приголосні; наводить приклади; - визначає звукове значення букв у слові, кількість звуків і букв; робить звуковий запис слів; - вимовляє слова відповідно до норм української літературної мови, правильно відтворює друкований (написаний) текст під час читання;

	Правила вживання букви Ь. Орфоепічна помилка (практично). Ознайомлення з орфоепічним словником.	• правильно передає на письмі усне мовлення; • розрізняє тверді і м'які приголосні, правильно вимовляє їх; розпізнає орфограми й обґрунтовує їх за допомогою правил; пояснює невживання букви Ь у словах, де він не ставиться, наводить приклади; • використовує букви ь, і, є, ю, я для позначення м'якості приголосних на письмі; робить звуковий запис слів із твердими і м'якими приголосними; • користується орфоепічним словником; • помічає і виправляє орфоепічні помилки у своєму мовленні й мовленні однокласників; • дотримується правильної вимови твердих і м'яких приголосних в усному мовленні і під час читання; правильно відтворює на письмі тверді та м'які приголосні;
2	Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт. Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв ї, я, ю, є. Орфограма (практично), її умовне позначення. Орфографічна помилка (практично). Ознайомлення з орфографічним словником. Сполучення <i>йо, ьо</i>.	• читає напам'ять алфавіт; співвідносить назви букв і вимову звуків, які вони позначають; • визначає звукове значення букв у слові; • вільно користується алфавітом, працюючи зі словниками, шукаючи потрібну літературу в бібліотеці; розміщує слова, складає списки людей, записує книжки за алфавітом; • користується орфографічним словником; • правильно відтворює текст під час читання; відтворює на письмі усне мовлення (в межах вивченого матеріалу); • правильно вимовляє, читає і записує з голосу слова з буквосполученнями йо, ьо (в межах вивченого матеріалу); • розпізнає орфограми і пояснює їх за допомогою правил; наводить приклади; правильно вживає у мовленні слова з буквосполученнями йо, ьо.
2	Правила вживання апострофа. Вимова та написання слів з апострофом.	• правильно вимовляє слова з апострофом; • розпізнає орфограми й обґрунтовує їх за допомогою правил; пояснює невживання апострофа; • правильно вживає у мовленні слова з апострофом;
1	Склад. Основні правила переносу частин слова. Наголос. Ознайомлення із словником наголосів. <i>Правильне наголошування широковживаних слів, зокрема тих, що відрізняються місцем наголосу від</i>	• користується словником наголосів; • правильно наголошує відомі слова; • дотримується правил переносу частин слова; • визначає кількість складів у слові; характеризує відкриті й закриті,

	<i>аналогічних слів російської мови.</i>	наголошені й ненаголошені склади; • обґрунтовує перенос частин слова за допомогою вивчених правил; наводить приклади; • ділить слова на склади для переносу; доводить, що значення деяких слів може залежати від місця наголосу (<i>дорóга, дорога́</i>); • робить фонетичний розбір слів;
1	Голосні наголошені й ненаголошені, їх вимова і позначення на письмі. Написання слів із ненаголошеними голосними, що перевіряються наголосом. <i>Правильна вимова наголошених і ненаголошених голосних.</i> Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом.	• розрізняє в словах наголошені й ненаголошені голосні; • розпізнає в словах орфограми, обґрунтовує їх за допомогою правил; наводить приклади; • правильно вимовляє слова з ненаголошеними голосними, що перевіряються наголосом; правильно записує з голосу широковживані слова з вивченими орфограмами; • правильно вживає слова з ненаголошеними голосними, що перевіряються наголосом; • правильно вимовляє широковживані слова з ненаголошеними голосними, що не перевіряються наголосом; • розпізнає орфограми і перевіряє правильність написання слів за словником; наводить приклади; • правильно використовує широковживані слова з ненаголошеними голосними, що не перевіряються наголосом;
3	Вимова приголосних звуків і позначення їх на письмі. Уподібнення приголосних. Подвоєні букви на позначення збігу однакових приголосних звуків. Подвоєні букви на позначення подовжених м'яких приголосних. Спрощення в групах приголосних.	• правильно вимовляє і позначає на письмі приголосні звуки української мови (в тому числі тверді, м'які, дзвінкі, глухі, шиплячі); • дотримується правильної вимови приголосних звуків; • правильно вимовляє звуки у словах із подвоєнням букв унаслідок збігу; • розпізнає орфограми і пояснює їх за допомогою правил; наводить приклади; • утворює прикметники із подвоєнням букв від іменників (<i>день – денний</i>); • правильно вживає у мовленні слова з подвоєнням букв унаслідок збігу; • розпізнає вивчені орфограми, пояснює їх за допомогою правил; наводить приклади; правильно вимовляє і відтворює під час читання слова з подовженими м'якими приголосними, записує їх відповідно до вивчених правил; правильно вживає слова з подовженням м'яких приголосних, позначених на письмі двома однаковими буквами;

		• правильно вимовляє, відтворює під час читання і записує з голосу слова із спрощеннями в групах приголосних і винятки з правила (у межах вивченого матеріалу); • розпізнає орфограми й обґрунтовує їх за допомогою правила; наводить приклади; • здійснює еквівалентну заміну (<i>квиток для проїзду – проїзний квиток</i>); • правильно вживає слова зі спрощеннями в групах приголосних та винятки з правила;
2	Основні випадки чергування <i>у–в, і–й, з–зі–із–зо.</i> <i>Виявлення та усунення порушень милозвучності мови.</i> Написання слів іншомовного походження.	• знаходить у тексті і пояснює правомірність уживання прийменників <i>у–в, з–зі–із–зо</i>, сполучників <i>і–й</i>; наводить приклади; • вибирає правильний варіант уживання прийменників <i>у–в, з–зі–із–зо</i>, сполучників <i>і–й</i>; • виявляє й усуває порушення милозвучності мови, пов'язані з уживанням прийменників <i>у–в, з–зі–із–зо</i>, сполучників <i>і–й</i>; • правильно використовує у мовленні прийменники і сполучники з урахуванням милозвучності мови; • розпізнає вивчені орфограми і пояснює їх за допомогою правил; наводить приклади; • правильно вимовляє, відтворює під час читання і пише запозичені слова відповідно до вивчених правил; • правильно і доцільно використовує у мовленні слова іншомовного походження (у межах вивченого матеріалу).
	Міжпредметні зв'язки Звукопис. Рима у віршах (література).	
6	ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ. ЕЛЕМЕНТИ СТИЛІСТИКИ Словниковий склад української мови. Походження слів: власне українські й запозичені слова. Ознайомлення із словником іншомовних слів. <i>Доцільне вживання запозичених слів.</i>	• розрізняє власне українські й запозичені слова; наводить приклади; • добирає до слів іншомовного походження власне українські синоніми (<i>дефект – вада</i>); з'ясовує значення власне українських та запозичених слів за словником; визначає за словником іншомовних слів, з якої мови запозичене слово; тлумачить значення відомих запозичених слів за допомогою власне українських відповідників; • вживає власне українські й запозичені слова відповідно до їх значення, мети, умов і завдань спілкування; • розрізняє слова за сферою їх використання; розпізнає загальноновживані (стилістично та емоційно нейтральні) і стилістично та емоційно забарвлені

		слова; професійні слова і терміни; наводить приклади; • з'ясовує значення професійних слів і термінів за словником; тлумачить значення професійних слів за допомогою загальноновживаних; • визначає зображувально-виражальну роль у текстах стилістично та емоційно забарвлених слів (у нескладних випадках); вживає нейтральні та стилістично забарвлені, професійні слова і терміни відповідно до їх лексичного значення, мети, умов і завдань спілкування;
	Використання слів: загальноновживані (нейтральні) та стилістично забарвлені слова; професійні слова і терміни. Розвиток словникового складу: застарілі слова і нові слова (неологізми). Лексичне значення слова. Ознайомлення з тлумачним і перекладним словниками. <i>Лексична помилка, її умовне позначення (практично). Вживання слів відповідно до їх значення.</i>	• розпізнає застарілі слова і неологізми, наводить приклади; • добирає до застарілих слів синоніми; • з'ясовує значення застарілих і нових слів за словником; пояснює значення застарілих слів за допомогою загальноновживаних; • доцільно вживає застарілі слова і неологізми; • розрізняє лексичне і граматичне значення слова; визначає лексичне значення слова; • з'ясовує відмінності в лексичному значенні слів, подібних за формою і різних за значенням в українській та російській мовах (у нескладних випадках); користується тлумачним і перекладним словниками; тлумачить лексичне значення слова за зразком; пояснює лексичне значення знайомих слів за допомогою відомих способів семантизації; уточнює лексичне значення слова за контекстом; розпізнає лексичну помилку, відрізняє її від інших відомих помилок; виявляє й усуває лексичні помилки, пов'язані з неправильним вибором слова (за значенням і стилістичним забарвленням); • вживає слова відповідно до їх значення (в тому числі слова, подібні за формою та різні за значенням в українській та російській мовах);
	Однозначні й багатозначні слова. Пряме і переносне значення слів. <i>Доцільне використання слів у переносному значенні.</i>	• розпізнає однозначні й багатозначні слова, розрізняє їх; наводить приклади; • з'ясовує значення однозначних і багатозначних слів за словником; визначає значення багатозначного слова, використаного в контексті; • вживає однозначні й багатозначні слова відповідно до їх лексичного значення, мети, умов і завдань спілкування; • розпізнає слова з переносним значенням, розрізняє пряме і переносне значення слів (найуживаніші випадки); наводить приклади; • знаходить у словнику переносне значення слів; тлумачить на основі контексту переносне значення слова; знаходить і виправляє помилки у

		вживанні слів із переносним значенням; • використовує слова в прямому і переносному значеннях для точного й образного відтворення дійсності;
	Групи слів за значенням: омоніми, синоніми, антоніми. <i>Використання синонімів для уникнення невиправданих повторень слів.</i> Ознайомлення із словниками синонімів, антонімів. Фразеологізми, їх лексичне значення. Вживання фразеологізмів. Ознайомлення із фразеологічним словником.	• розпізнає синоніми, антоніми, омоніми; розрізняє омоніми й багатозначні слова, а також значення омонімів залежно від контексту; наводить приклади; • користується словниками синонімів, антонімів; знаходить омоніми в тлумачних словниках, з'ясовує їх значення; • відрізняє синоніми за відтінками значень, стилістичним забарвленням (у нескладних випадках); добирає до слів синоніми, антоніми (найуживаніші випадки); • вживає синоніми відповідно до їх семантико-стилістичних особливостей, а також як засіб зв'язку речень у тексті та уникнення невиправданих повторень слів; доцільно використовує омоніми й антоніми; • розпізнає фразеологізми, визначає їх синтаксичну роль; наводить приклади; • з'ясовує значення фразеологізмів за словником (тлумачним і фразеологічним); пояснює значення фразеологізмів за зразком (найуживаніші випадки); • добирає до відомих фразеологізмів синоніми й антоніми; • вживає фразеологізми відповідно до їх значення, мети, умов і завдань спілкування.
	Міжпредметні зв'язки Діалектизми, застарілі слова, авторські неологізми в художніх творах; терміни (література, історія); епітети, порівняння, синоніми, характерні для усної народної творчості (література).	
7	БУДОВА СЛОВА. СЛОВОТВІР. ОРФОГРАФІЯ. ЕЛЕМЕНТИ СТИЛІСТИКИ Спільнокореневі слова і форми слова. Основа слова і закінчення змінних слів. <i>Використання спільнокореневих слів як засобу зв'язку речень у тексті. Запобігання помилкам, пов'язаним із невиправданим уживанням спільнокореневих слів.</i>	Учень / учениця: • розрізняє змінні й незмінні слова; розпізнає форми слова і спільнокореневі слова; розрізняє словозміну і словотвір; наводить приклади; • відділяє закінчення змінних слів від основи; з'ясовує відмінності у значенні спільнокореневих слів (у нескладних випадках); утворює форми слова; добирає спільнокореневі слова з урахуванням значення слова; • знаходить і виправляє помилки в утворенні форм слова, а також помилки, пов'язані з невиправданим уживанням спільнокореневих слів; • правильно вживає форми слова і спільнокореневі слова; використовує

		спільнокореневі слова як засіб зв'язку речень у тексті;
	Корінь, суфікс, префікс, закінчення – значущі частини слова (практично). <i>Правильне вживання префіксів, які можна зіставити в українській і російській мовах.</i> <i>Використання слів із суфіксами і префіксами, що надають емоційного забарвлення і стилістичної виразності тексту.</i>	• визначає значущі частини слова; розрізняє значення морфем; наводить приклади; • добирає спільнокореневі слова; пояснює значення слова за допомогою аналізу його будови (у нескладних випадках); з'ясовує різницю в лексичному значенні слів, пов'язану із значенням морфем (у нескладних випадках); утворює нові слова за допомогою морфем; робить розбір слова за будовою; • користується морфемним словником; • вживає слова з різними значущими частинами з урахуванням їх смислових і стилістичних особливостей;
	Вимова і написання префіксів з-, с-, роз-, без-.	• розпізнає орфограми і пояснює їх за допомогою правил; наводить приклади; • правильно вживає слова з префіксами з-, с-, роз-, без-;
	Змінювання і творення слів. Основні способи словотворення в українській мові: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безсуфіксальний, складання слів або основ, перехід слів з однієї частини мови в іншу. Ознайомлення з етимологічним словником. Вимова і правопис префіксів пре-, при-, прі-. Найпоширеніші випадки чергування голосних звуків у коренях слів (практично). Чергування приголосних звуків. Зміни приголосних при творенні слів (практично). Сполучні е, о в складних словах. Написання слів з нів- разом, через дефіс, з апострофом. Дефіс у складних словах.	• визначає спосіб творення відомих слів; наводить приклади; • утворює нові слова за допомогою різних способів словотвору; здійснює еквівалентну заміну (<i>авіаційна база – авіабаза</i>); робить словотвірний розбір слів; виділяє морфем на основі словотвірного аналізу (у словах із нескладною структурою); пояснює етимологію окремих слів; користується етимологічним словником; • розпізнає орфограми і пояснює їх за допомогою правил; наводить приклади; • з'ясовує значення, якого надають словам префікси пре-, при-; здійснює еквівалентну заміну (<i>місто біля моря – приморське місто</i>); • правильно вживає слова з префіксами пре-, при-, прі-; • розпізнає орфограми і пояснює їх за допомогою правил; наводить приклади; • утворює спільнокореневі слова і форми слів із чергуванням; • правильно використовує слова з вивченими орфограмами; • правильно вимовляє слова, при творенні яких відбулися зміни приголосних; • знаходить орфограми і пояснює їх за допомогою правил; наводить приклади; • утворює нові слова, при творенні яких відбуваються зміни приголосних;

2	Творення і правопис складноскорочених слів. ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО В П'ЯТОМУ КЛАСІ	• правильно вживає слова, при творенні яких відбуваються зміни приголосних; • правильно вимовляє складноскорочені слова; • розпізнає орфограми і пояснює їх за допомогою правил; наводить приклади; • узгоджує із складноскороченими словами прикметники та дієслова минулого часу; • правильно вживає слова з вивченими орфограмами, складноскорочені слова.
	Міжпредметні зв'язки Слова з суфіксами зменшувально-пестливого значення та суфіксами на означення згрубілості в художніх творах (література).	

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Зміст соціокультурного блоку програми

<i>Проблематика</i>	<i>Конкретизація проблематики</i>
Київська Русь. Київські князі.	За що київського князя Ярослава назвали Мудрим. Діти Ярослава Мудрого. Звичай давніх слов'ян.
Мистецтво. Народні ремесла.	Мистецтво гончарів. Осання дереву. Картини Катерини Білокур.
Свята.	Новий рік.
Родина. Рід. Родинні зв'язки. Традиційна пошана до старших членів родини.	Всі люди – брати і сестри. Який ти син і онук?
Школа. Учитель. Навчання. Дружба.	“Школа – святиня і надія народу” (В. Сухомлинський). Чим я завдячую своїй першій учительці. Дружби дружбою шукають.
Риси характеру. Загальнолюдські норми моралі. Стосунки між дорослими й дітьми, між ровесниками.	Що означає бути справжньою людиною. Правда яскравіша за сонце. Добра людина – як сонечко, всяк біля неї зігріється. “Добро твориться просто – ні за так” (І. Драч). Все добре переймай, а зла уникай. Ким бути і ким не бути.

	Світ не без добрих людей. Як живеться скупому серед людей. Чужим добром не забагатієш.
Здоров'я і спорт.	Чому я займаюсь ранковою зарядкою.
Природа в різні пори року. Різноманітність рослинного і тваринного світу. Цікаве про рослини (тварин). Причини природних явищ. Охорона природи.	Яку пору року я найбільше люблю і чому. Природні багатства Донеччини. Мій улюбленець зі світу тварин. Яке воно було, те лисенятко? Що мене здивувало в зоопарку. Як допомагати тваринам. Ти завжди відповідальний за тих, кого приручив. Рости, ялинко! Що таке падаючі зірки. Загадки блискавки. Кольорові дощі. Хай б'ється завжди зелене серце природи!
Праця. Цікаві професії.	Збудуймо храм! Робота в космосі. Як будують кораблі. Чим приваблюють дороги. Диво оживлення малюнків. “Із степу ми возили сонце...” (В. Чухліб). Чому люди різних професій не можуть обійтися один без одного?
Біографія звичних речей.	Конверт. Авторучка. Дзеркало. Кнопка, що співає. Для чого потрібні гудзики.
Відкриття. Пошуки. Знахідки.	Як було винайдено ліфт. Перший трамвай. Транспорт у минулому і сьогодні. Сучасне телебачення.

Учень / учениця:

- здобуває соціокультурну інформацію, аналізує, оцінює, відбирає і використовує її для особистісного розвитку, для досягнення комунікативних і життєвих цілей;

- встановлює нетривалі соціальні контакти, вживаючи повсякденні ввічливі форми привітання і звертання; відповідає на запрошення, пропозицію, вибачення;
- вчиться ефективно спілкуватись у межах визначеної соціокультурної тематики, використовуючи вивчені мовні засоби, різні мнемонічні прийоми (жести, вираз обличчя, поза) та виконуючи необхідні супровідні дії.

ДІЯЛЬНІСНА (СТРАТЕГІЧНА) ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Організовуючи навчальну діяльність, учень / учениця:

- дотримується правил гігієни навчальної праці;
- самостійно визначає режим навчальної роботи з урахуванням ступеня складності предметів;
- розуміє поставлене вчителем навчальне завдання і діє відповідно до нього;
- сприймає, осмислює, засвоює навчальну інформацію і відтворює її на прохання вчителя;
- з допомогою вчителя визначає стратегію власної пізнавальної та мовленнєвої діяльності: мотив, мету і завдання навчальної роботи, планує основні етапи її виконання, здійснює намічений план; контролює перебіг, відбирає необхідні засоби для розв'язання завдань; використовує найраціональніші способи, запропоновані вчителем; переносить засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; виконує мисленнєві операції – аналіз, синтез, порівняння; опановує окремі форми систематизації й узагальнення навчального матеріалу; вчиться моделювати, наводити докази на підтвердження тез (у нескладних випадках); освоює різні способи контролю; порівнює досягнуті результати з поставленою метою, оцінює якість виконаної роботи (власної або однокласника) відповідно до прийнятих вимог;
- вчиться працювати самостійно, у парі та в групі, надавати необхідну допомогу однокласникам;
- дотримується заданого темпу роботи.

Працюючи з книжкою та іншими джерелами знань, учень / учениця:

- орієнтується в змісті підручника; самостійно ознайомлюється з його змістом; звертається до запитань і завдань підручника, використовує зразки у навчальній діяльності; користується схемами, таблицями, інструкціями і додатками;
- орієнтується в порядку розміщення книжок у бібліотеці, знаходить потрібну книжку, користуючись вільним доступом до книжкових полиць, рекомендаційним списком, картотекою, тематичним каталогом, книжково-ілюстративними виставками; визначає орієнтовний зміст незнайомої книжки за її елементами: обкладинкою, титульною сторінкою; вчиться орієнтуватись у каталожній картці, записувати дані про книжку з титульної сторінки в каталожну карточку;
- вчиться працювати з комп'ютером та іншими ТЗН з метою ефективного засвоєння навчального матеріалу.

6 КЛАС

(35 год., 1 год. на тиждень)

МОВЛЕННЄВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ (6 год.)

Зміст навчального матеріалу (навчальної діяльності)	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Відомості про мовлення Повторення вивченого про спілкування і мовлення; види мовленнєвої діяльності. Ситуація спілкування: той, хто говорить (пише), адресат мовлення, тема й основна думка висловлювання, мета і місце спілкування (практично). Засоби спілкування (мовленнєві та немовленнєві). Умови (деякі правила) успішного спілкування. Текст. Будова тексту: зачин, основна частина, кінцівка. Складний план готового тексту. Види зв'язку речень у тексті (практично). <i>Відоме</i> і <i>нове</i> у реченнях тексту. Мовні засоби організації тексту. Основні прийоми поширення тексту (практично). Трансформація особового, часового і модального планів тексту (практично). Основні джерела, прийоми добору матеріалу для твору і його систематизація (практично). Простий план власного висловлювання (практично). Повторення відомостей про стилі мовлення. Поняття про офіційно-діловий стиль мовлення. Повторення вивченого про типи мовлення. Особливості побудови опису приміщення і природи. Поєднання в одному тексті різних типів мовлення (розповіді й опису, розповіді з елементами роздуму).	Учень / учениця: • аналізує умови спілкування, співвідносить своє мовлення (вибір мовних засобів) з умовами спілкування; • вибудовує свою мовленнєву поведінку відповідно до ситуації та правил спілкування; • розпізнає мовленнєві та немовленнєві засоби спілкування, вчиться використовувати їх для досягнення комунікативної мети; • застосовує відомі прийоми успішного спілкування; • аналізує будову тексту, абзаців, виділяє мікротеми; знаходить <i>відоме</i> і <i>нове</i> у реченнях тексту; • складає простий план тексту; переказує текст за складним планом; • визначає смислові та мовні засоби зв'язку між частинами тексту і реченнями в тексті; опановує прийоми поширення тексту вивченими частинами мови, прийоми трансформації особового, часового і модального планів тексту; • будує текст з урахуванням знань про його структуру, смислові та мовні засоби зв'язку, <i>відоме</i> і <i>нове</i>; • знаходить недоліки в тексті; вчиться удосконалювати текст з погляду його змісту і структури; • створює тексти відповідно до визначених вимог; • самостійно добирає для висловлювань матеріал на основі різних джерел, систематизує його; • складає простий план власного висловлювання; • розпізнає офіційно-діловий стиль серед інших відомих стилів мовлення; знаходить мовні засоби, характерні для цього стилю; • використовує вивчене про стилі мовлення під час побудови і вдосконалення власних висловлювань; • розпізнає в одному тексті різні вивчені типи мовлення;

	• використовує знання про типи мовлення під час побудови і вдосконалення власних висловлювань;
Аудіювання <i>Аудіювання</i> природного українського мовлення з різних джерел. Розвиток умінь сприймати на слух і розуміти мовлення співрозмовника у межах вікової тематики, доступні тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення. Розвиток аудіативної пам'яті, уваги й уяви. Усунення мовних труднощів аудіотексту (контроль розуміння складніших речень, з'ясування значень незнайомих слів і виразів, стиснення чи поширення речень тощо). Вибіркове аудіювання окремих фрагментів (речень) тексту із завданням (сформулювати відповідь на запитання, відтворити контекст уживання слова). Постановка запитань до окремих речень і фрагментів аудіотексту. Формулювання основної думки прослуханого тексту. Вичленування смислової інформації. Перефразування. З'ясування фактичного змісту, причинно-наслідкових зв'язків, основної думки аудіо тексту. Контроль розуміння фактичного змісту аудіотексту (вибір правильної відповіді на запитання з кількох даних). Докладний переказ прослуханого тексту. Прогнозування змісту (розширення і продовження аудіотексту). Аналіз уживання мовних засобів.	• уважно слухає; сприймає на слух і розуміє зміст чіткого нормативного мовлення в межах доступної тематики і засвоєного мовного матеріалу, текстів вивчених стилів, типів і жанрів мовлення; • осмислює і в разі потреби запам'ятовує почуте; фіксує в пам'яті найважливіше; • з'ясовує значення незнайомих слів; • розуміє фактичний зміст, причинно-наслідкові зв'язки, основну думку аудіотексту; • вчиться вичленовувати смислову інформацію; • складає простий план прослуханого; • дає оцінку почутому; • докладно переказує прослуханий текст; • прогнозує зміст озвученого тексту; • аналізує вживання мовних засобів; • використовує здобуту інформацію у навчальній діяльності;
Читання <i>Читання</i> невеликих за обсягом нескладних текстів вивчених стилів, типів і жанрів мовлення. Вдосконалення умінь читати вголос і мовчки, користуватись вивчальним та ознайомлювальним видами читання. Вибіркове читання. З'ясування значень незнайомих слів і виразів. Розширення словникового запасу. З'ясування фактичного змісту, причинно-наслідкових зв'язків,	• читає тексти вивчених стилів, типів і жанрів мовлення відповідно до норм української літературної мови та вимог “Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів...” • прогресує в техніці читання; • вдосконалює читання вголос і мовчки, навички вивчального та ознайомлювального, а також вибіркового читання; • систематично збагачує словниковий запас, з'ясовує значення незнайомих слів, уточнює значення відомих за допомогою різних

основної думки тексту. Постановка запитань до тексту. Виділення смислових опор (ключових слів, речень) у тексті. Визначення засобів зв'язності в тексті. Поділ тексту на смислові частини. Складання складного плану прочитаного тексту. Перефразування. Еквівалентна заміна. Трансформація часового і модального планів тексту. Переказ тексту зі зміною особи (заміна 1-ї особи 3-ю або переказ від імені одного з героїв). Поширення тексту. Прогнозування змісту на основі заголовка, прочитаного фрагмента тексту. Розвиток умінь висловлювати оцінні судження про прочитане. Аналіз уживання мовних засобів. Контроль розуміння фактичного змісту (вибір правильної відповіді з кількох даних). Розвиток характеристик, які стосуються техніки читання.	способів семантизації; • аналізує структуру тексту, виділяє в ньому мікротеми; • з'ясовує фактичний зміст, причинно-наслідкові зв'язки, основну думку тексту; • підтверджує свою думку уривками з тексту, пов'язує зміст тексту з життєвими ситуаціями; • прогнозує зміст, характеризує дійових осіб, оцінює прочитане; • складає складний план тексту; • переказує прочитане за планом докладно і вибірково; • переказує прочитане, змінюючи особу, часовий і модальний плани тексту;
Говоріння <i>Діалогічне мовлення.</i> Розігрування готового діалогу з опорою на текст. Відтворення озвученого діалогу. Розігрування діалогу на основі ілюстрації, яка відображує конкретну ситуацію спілкування. Самостійне розширення реплік діалогу (за рахунок уведення слів певної граматичної категорії, пояснення причин відмови тощо). Поширення діалогу на основі набору обов'язкових реплік. Складання діалогу з використанням даних про ситуацію, початок і кінець діалогу. Конструювання діалогу на основі тексту. Складання діалогу відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з особистими враженнями, спостереженнями, життєвим досвідом учнів. <i>Монологічне мовлення.</i>	• відтворює озвучений діалог; • складає діалог певного обсягу відповідно до запропонованої ситуації в межах визначеної соціокультурної тематики; досягає комунікативної мети; дотримується правил спілкування та норм української літературної мови; ініціює, підтримує розмову і реагує на репліки співрозмовника в нескладних ситуаціях спілкування: вітає і відповідає на привітання, нагадує про щось, обмінюється думками та інформацією, доповнює інформацію, висловлює інтерес до чогось, бажання (небажання), намір щось зробити, пропонує послуги, висловлює сумнів, упевненість (непевненість), ставить зустрічне запитання, уточнює зміст фрази тощо; • спілкується у передбачуваних повсякденних ситуаціях, доцільно використовуючи вивчені мовні засоби; • опановує етику телефонної розмови; • помічає типові помилки і вчиться свідомо контролювати власне мовлення з метою їх уникнення;

Постановка запитань до тексту; відповіді на запитання за змістом тексту. Доповнення викладеної в тексті інформації власними прикладами. Докладний і вибірковий переказ (за простим і складним планом) художніх текстів розповідного характеру з елементами опису приміщення, природи та роздуму. Створення монологічного висловлювання – розповіді, опису, роздуму за поданим планом і без нього, за опорними словами, словосполученнями, за картиною. Усне оповідання на основі побаченого і за жанровою картиною. Усний опис (за простим планом) приміщення, природи на основі особистих вражень і за картиною. Усний роздум про вчинки людей на основі власних спостережень і особистих вражень.	•
Письмо Написання переказів (за простим і складним планом). Докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису (приміщення, природи) та роздуму. Вибірковий переказ наукового тексту. Написання творів (за простим планом). Твір-оповідання на основі побаченого. Твір-опис (приміщення, природи) на основі особистих вражень і за картиною. Твір-роздум про вчинки людей на основі власних спостережень і особистих вражень. Допис у газету інформаційного характеру (зі шкільного життя). Ділові папери Правила поведінки в школі і в громадських місцях. Оголошення.	• ставить запитання і відповідає на запитання за змістом тексту; • доповнює викладену в тексті інформацію власними прикладами; • переказує зміст прочитаного (прослуханого) тексту докладно і вибірково, за простим і складним планом; • складає підготовлені усні висловлювання з урахуванням умов спілкування, мети й адресата мовлення; самостійно добирає для висловлювання матеріал на основі різних джерел, систематизує його; складає простий план власного висловлювання; підпорядковує висловлювання темі й основній думці; вживає різні типи мовлення (в т. ч. опис приміщення і природи), вибирає відповідно до умов спілкування стиль мовлення (розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий); • дотримується орфоепічних та інтонаційних норм української літературної мови; • аналізує зміст і мовне оформлення вихідного тексту; • відтворює текст з урахуванням виду переказу (докладно чи вибірково) і комунікативного завдання за самостійно складеним простим і складним планом; • удосконалює написане;

Переклад <i>Переклад</i> з російської мови речень із вивченими частинами мови, діалогів, невеликих розповідних текстів (у тому числі з елементами опису приміщення і природи) та роздумів.	• самостійно добирає матеріал для висловлювання на основі різних джерел, спостережень, особистих вражень, систематизує його; складає простий план; вибирає відповідно до ситуації спілкування стиль мовлення (розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий), уживає різні типи мовлення (у т. ч. опис приміщення і природи); добирає мовні засоби відповідно до задуму висловлювання і стилю мовлення; • вдосконалює написане (у межах вивченого матеріалу); • добирає і систематизує матеріал; складає простий план висловлювання; наводить докази на підтвердження висунутої тези; формулює логічний висновок; вибирає мовні засоби відповідно до задуму висловлювання і стилю мовлення; • вдосконалює написане; • пише допис у газету із дотриманням вимог до цього жанру мовлення; • складає правила поведінки за зразком, оголошення; добирає мовні засоби відповідно до стилю мовлення; • перекладає з російської мови речення з вивченими частинами мови, діалоги, невеликі розповідні тексти (у тому числі з елементами опису приміщення і природи) та роздуми.
Міжпредметні зв'язки Слова з суфіксами зменшувально-пестливого значення та суфіксами на означення згрубілості в художніх творах (література).	

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ (29 год.)

<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
ВСТУП (1 год.) Краса і багатство української мови.	Учень / учениця: • пояснює, в чому виявляються краса і багатство української мови;
ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО В П'ЯТОМУ КЛАСІ (2 год.) Словосполучення і речення. Просте і складне речення, розділові знаки в них. Орфограми в коренях, префіксах, суфіксах та на межі значущих частин слова.	• застосовує здобуті в 5 класі знання, сформовані вміння і навички;
МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ. ЕЛЕМЕНТИ СТИЛІСТИКИ	

ІМЕННИК (6 год.) Іменник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Іменники, що означають назви істот і неістот (повторення), загальні і власні назви. Велика буква і лапки у власних назвах. Рід іменників (повторення). Іменники спільного роду. Стилїстична роль роду іменників. • <i>Запобігання помилкам у визначенні роду окремих іменників (рояль, рукопис), у тому числі тих, які в українській і російській мовах належать до різного роду (біль, степ, собака), слів іншомовного походження. Узгодження з іменниками спільного роду прикметників, займенників та дієслів минулого часу.</i> Число іменників (повторення). Іменники, що мають форму тільки однини або тільки множини. Відмінки іменників. Кличний відмінок в українській мові. Написання і відмінювання прізвищ, імен та імен по батькові. Типи відмін іменників. <i>Правильне вживання відмінкових закінчень іменників. Вживання іменників у кличному відмінку при звертанні: батьку, сестро, Ігорє, Сергію, земле..</i> Особливості відмінювання іменників, що вживаються тільки в множині. Незмінювані іменники. Основні способи творення іменників, найуживаніші суфікси (практично). Стилїстична роль словотвірних засобів іменників. Не з іменниками. Букви <i>е, и, і</i> в суфіксах <i>-ечок-, -ечк-, -ичок-, -ичк-, -інн(я), -енн(я), -н(я), -инн(я), -ив(о), -ев(о).</i>	• розпізнає іменники серед інших частин мови, визначає їх постійні і непостійні ознаки, синтаксичну роль; • розрізняє іменники – назви істот і неістот, імена власні й загальні, використовує їх у ролі звертань; правильно пише власні назви; • визначає рід іменників (у т. ч. іншомовного походження, а також тих, які в українській і російській мовах належать до різного роду); узгоджує з іменниками спільного роду прикметники, займенники та дієслова минулого часу, правильно використовує іменники спільного роду; • визначає відмінок іменників, утворює форми називного (<i>директори, інженери</i>) та родового відмінків множини (<i>панчів</i>); правильно вживає відмінкові форми іменників, найуживаніші незмінювані іменники; • утворює іменники за допомогою відомих способів словотвору; • правильно відмінює і пише прізвища, імена та імена по батькові; • правильно використовує іменники, в т. ч. іменники-синоніми для точнішого вираження думок та уникнення невиправданих повторів, а також іменники-синоніми і синонімічні фразеологізми з іменниками; • розпізнає вивчені орфограми в іменниках (прикметниках, числівниках, займенниках, дієсловах у міру їх засвоєння); пояснює їх за допомогою правил; правильно пише слова з вивченими орфограмами; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила.
Міжпредметні зв'язки Вживання великої букви у власних назвах; слова із суфіксами зменшувально-пестливого значення та суфіксами на означення згрубілості в художніх творах (література).	
ПРИКМЕТНИК (5 год.) Прикметник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Якісні, відносні та присвійні прикметники. Повні й короткі	Учень / учениця: • розпізнає прикметники, визначає їх граматичні ознаки; • розрізняє якісні, відносні та присвійні прикметники; правильно вживає їх;

форми прикметників; паралельні відмінкові закінчення. Ступені порівняння прикметників. Утворення вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників. Прикметники твердої і м'якої груп, їх відмінювання. Способи творення прикметників (практично). Найуживаніші суфікси прикметників (практично). Букви ь, е, у, о, и, і в суфіксах Не з прикметниками. Букви н і nn у прикметниках. Написання складних прикметників разом і через дефіс. Написання прізвищ прикметникової форми.	• утворює ступені порівняння прикметників, правильно наголошує і вживає прикметники вищого і найвищого ступенів (у простій і складеній формах); • утворює прикметники за допомогою відомих способів словотвору; • правильно вживає речення з прикметниками в ролі присудка; використовує прикметники в переносному значенні; • добирає синонімічні й антонімічні ряди прикметників; використовує прикметники-синоніми для точнішого вираження думки та уникнення невиправданих повторів; • правильно вживає прізвища прикметникової форми;
Міжпредметні зв'язки Використання прикметників для точного опису предметів, явищ і подій; епітети і метафора (література).	
ЧИСЛІВНИК (5 год.) Числівник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Числівники кількісні (на означення цілих чисел, дробові, збірні) і порядкові. Числівники прості, складні і складені. Відмінювання кількісних числівників. Відмінювання порядкових числівників. Роздільне написання складених числівників, написання разом порядкових числівників із -сотий, -тисячний, -мільйонний, -мільярдний.	Учень / учениця: • розпізнає числівники, визначає їх граматичні ознаки; розрізняє числівники та інші частини мови, які виражають числові значення; • утворює відмінкові форми числівників; • читає і позначає на письмі числівники; • правильно використовує числівники (кількісні – в ролі підмета і присудка, порядкові – в ролі означення); • правильно вживає числівники на позначення дат, часу (годин); • виражає орієнтовну кількість поєднанням кількісного числівника й іменника (<i>хвилин п'ять, кілометрів десять</i>);
Міжпредметні зв'язки Правильне використання форм числівників під час читання (література).	
ЗАЙМЕННИК (3 год.) Займенник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди займенників (загальне ознайомлення). Написання прийменників із займенниками окремо (повторення). Особові та зворотний займенники, їх відмінювання. Буква н в особових займенниках 3-ї особи після прийменників. Питальні і відносні займенники, їх відмінювання. Неозначені й заперечні займенники, їх творення і відмінювання. Дефіс у неозначених займенниках. Ні в заперечних займенниках.	Учень / учениця: • розпізнає займенники; визначає їх граматичні ознаки; • правильно відмінює займенники; • утворює неозначені й заперечні займенники; • розрізняє відносні й питальні займенники; • замінює іменники, прикметники і числівники відповідними займенниками; • використовує займенники як засіб зв'язку речень і частин тексту;

Присвійні, вказівні, означальні займенники, їх відмінювання.	
ДІЄСЛОВО (6 год.) <i>Дієслово:</i> загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Неозначена форма (інфінітив) та особові форми. Не з дієсловами. Доконаний і недоконаний види дієслова. <i>Практичне засвоєння дієслівних словосполучень, в яких допускаються помилки у формі залежного слова (в тому числі словосполучень, що різняться в українській і російській мовах).</i> Часи дієслова. Минулий час. Зміна дієслів у минулому часі. Правопис -ться, -ися в кінці дієслів. <i>Наголос у деяких дієсловах минулого часу.</i> Теперішній час. Майбутній час. Відмінювання дієслів теперішнього і майбутнього часу. Стилістична роль часу дієслів. <i>Вживання форм теперішнього і майбутнього часу замість минулого. Вживання форми 2-ї особи однини в художньому стилі та форми 3-ї особи множини у ділових висловлюваннях типу інструкцій (у реченнях з одним головним членом). Правильне наголошування дієслів.</i> Дієслова I та II дієвідмін. Букви е, и в особових закінченнях дієслів I та II дієвідмін. Способи дієслів (дійсний, умовний, наказовий). Творення дієслів умовного способу. Творення дієслів наказового способу. Буква ь у дієсловах наказового способу. Стилістичні можливості способів дієслова. Безособові дієслова. Стилістична роль безособових дієслів. Способи творення дієслів.	• розпізнає дієслова, визначає їх граматичні ознаки; • відрізняє неозначену форму дієслова від інших форм (зокрема 3-ї особи); розрізняє дієслова доконаного і недоконаного виду, часи і способи дієслів; • вживає одні дієслівні форми замість інших (теперішній і майбутній час замість минулого, неозначену форму в значенні різних способів, одні способи замість інших); • правильно складає і вживає речення з дієсловами в ролі присудка; • використовує дієслова-синоніми для увиразнення думки, уникнення невиправданих повторів.
Міжпредметні зв'язки Метафора, уособлення (література).	
ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО В ШОСТОМУ КЛАСІ (1 год.)	

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Зміст соціокультурного блоку програми

<i>Проблематика</i>
Рідне місто.
Свята. Різдво.
Рід, родина, дім. Взаємини і традиції в родині.
Школа. Навчання. Стосунки між учителем та учнями, між однокласниками.
Ти серед людей. Загальноприйняті норми моралі й поведінки. Культура спілкування.
Здоровий спосіб життя.
Подорожі, поїздки. Транспорт.
Праця. Цікаві професії.
Освіта. Культура. Література. Мистецтво.
Світ речей.
Відкриття. Пошуки. Знахідки.
Різноманітність рослинного і тваринного світу. Охорона природи, тварин і довкілля.
Природні явища, їх причини.

Учень / учениця:

- здобуває соціокультурну інформацію, аналізує, оцінює, відбирає і використовує її для особистісного розвитку, для досягнення комунікативних і життєвих цілей;
- встановлює нетривалі соціальні контакти, вживаючи повсякденні ввічливі форми привітання і звертання; відповідає на запрошення, пропозицію, вибачення;
- вчиться ефективно спілкуватися в межах визначеної соціокультурної проблематики, використовуючи виучувані мовні засоби, різні мнемонічні прийоми та виконуючи необхідні супровідні дії;
- вчиться реалізовувати основні мовленнєві функції (зокрема обмін інформацією) та реагувати на них, висловлювати свої погляди і ставлення за допомогою виучуваних мовних засобів.

ДІЯЛЬНІСНА (СТРАТЕГІЧНА) ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Організовуючи навчальну діяльність, учень / учениця:

- дотримується правил гігієни навчальної праці;
- самостійно визначає режим навчальної роботи з урахуванням ступеня складності предметів;
- розуміє поставлене вчителем навчальне завдання і діє відповідно до нього;
- самостійно чи з допомогою вчителя визначає стратегію власної пізнавальної та мовленнєвої діяльності: мотив, мету і завдання навчальної роботи, планує основні етапи її виконання, здійснює намічений план; контролює перебіг; відбирає необхідні засоби для розв'язання завдань; використовує найраціональніші способи, запропоновані вчителем; переносить засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; виконує основні мисленнєві операції – аналіз, синтез, порівняння, проводить аналогії і робить висновки за аналогією, опановує вміння систематизувати й узагальнювати навчальний матеріал; вчиться моделювати, наводити аргументи на підтвердження тез; здійснювати контроль; оцінює якість виконаної роботи (власної або однокласника) відповідно до прийнятих вимог;
- дотримується заданого темпу роботи;
- працює самостійно, вчиться працювати в парі та в групі; надає необхідну допомогу однокласникам.

Працюючи з книжкою та іншими джерелами знань, учень / учениця:

- орієнтується в змісті підручника; самостійно ознайомлюється з його змістом; звертається до запитань і завдань підручника, використовує зразки у навчальній діяльності; користується схемами, таблицями, алгоритмами, інструкціями і додатками;
- вчиться використовувати українськомовні довідкові джерела; знаходить, засвоює і в разі необхідності передає інформацію українською мовою;
- орієнтується в порядку розстановки книжок у бібліотеці, знаходить потрібну книжку, користуючись відкритим доступом до полиць, рекомендаційними списками, картотекою, тематичним каталогом, книжково-ілюстративними виставками; визначає орієнтовний зміст незнайомої книжки за її елементами: обкладинкою, титульною сторінкою; орієнтується в каталожній картці, записує дані про книжку з титульної сторінки в каталожну картку; самостійно вибирає і читає дитячі книжки, періодику, використовує їх на уроках і в позаурочний час;
- вчиться працювати з комп'ютером та іншими ТЗН з метою ефективного засвоєння навчального матеріалу.

7 КЛАС

(35 год., 1 год. на тиждень)

МОВЛЕННЄВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ (6 год.)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Відомості про мовлення Повторення вивченого про <i>текст і стилі мовлення</i>. Види і засоби міжфразового зв'язку. Публіцистичний стиль мовлення. Складний план власного висловлювання (практично). Повторення вивченого про <i>типи мовлення</i>. Особливості побудови опису зовнішності людини і процесів праці, роздуму дискусійного характеру.	Учень: • визначає види і засоби міжфразового зв'язку в тексті; • розпізнає публіцистичний стиль серед інших відомих стилів мовлення, знаходить мовні засоби, характерні для цього стилю; • визначає особливості текстів за їх належністю до вивчених стилів мовлення; • використовує вивчене про текст, види і засоби міжфразового зв'язку, стилі і типи мовлення під час побудови і вдосконалення власних висловлювань;
Аудіювання Аудіювання природного українського мовлення, мовлення вчителя й однокласників, радіо- і телепередач, аудіозапису. Розвиток умінь сприймати на слух і розуміти мовлення співрозмовника у межах вікової тематики, тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення. Розвиток аудіативної пам'яті, уваги і уяви. Вибіркове аудіювання окремих фрагментів тексту із завданням (визначити правомірність і неправомірність твердження тощо). Порівняння двох фрагментів прослуханого тексту щодо наявності нової інформації. Вичленування різних категорій смислової інформації (знаходження місця прослуханого фрагмента в графічному тексті). Установлення граматичних відмінностей між записаним і прослуханим реченнями. Вичленування окремих фраз за певною ознакою. Усунення мовних труднощів аудіотексту (знаходження лексичних і граматичних помилок, допущених під час перекладу	• уважно слухає, сприймає на слух, розуміє і вербально реагує на чуже мовлення в межах вікових можливостей і засвоєного мовного матеріалу в умовах навчального і побутового спілкування; • аудіює тексти вивчених стилів, типів і жанрів мовлення; • вичленовує смислову інформацію, розрізняє головну і другорядну інформацію, виділяє і утримує в пам'яті необхідну інформацію; • використовує здобуту інформацію при підготовці власних висловлювань; • визначає лінію сюжету прослуханого тексту; • виділяє логічно-смислові частини в прослуханому тексті; • переказує почуте докладно і стисло (усно чи письмово); • прогнозує зміст озвученого тексту; • аналізує вживання мовних засобів; • встановлює граматичні відмінності між записаним і прослуханим реченнями; • знаходить лексичні і граматичні помилки, допущені під час перекладу; • помічає і виправляє орфоепічні помилки в чужому мовленні;

тексту з російської мови на українську). Цільове аудіювання фрагмента чи цілого тексту з метою наступного використання здобутої інформації при підготовці висловлювання. Стисле відтворення прослуханого тексту. Визначення лінії сюжету прослуханого тексту. Запис почутої розповіді. Прогнозування змісту (складання плану продовження тексту за прослуханим фрагментом). Аналіз уживання мовних засобів.	
Читання <i>Читання</i> різних за обсягом текстів вивчених стилів, типів і жанрів мовлення. Формування читацького інтересу і потреби читати книжки. Удосконалення умінь читати вголос і мовчки. Формування початкових умінь пошукового читання. Збагачення і розширення словникового запасу. Удосконалення умінь користуватися словниками різних видів. Визначення комунікативного наміру автора. Визначення структурно-сміслових компонентів тексту. Встановлення зв'язку між одиничними фактами тексту; об'єднання окремих фактів у смислове ціле. Складання простого і складного плану прочитаного. Формування умінь знаходити в тексті конкретну інформацію і використовувати її при підготовці власних висловлювань. Здобуття повної фактичної інформації, що міститься в тексті. Визначення лексико-тематичної основи тексту (підготовка телеграфного повідомлення). Добір тематично однорідних текстів, порівняння їх щодо наявності нової інформації. Перефразування. Еквівалентна заміна. Стислий і вибірковий <i>переказ</i> прочитаного. Визначення засобів зв'язності в тексті. Складання ситуацій до тексту.	• читає тексти вивчених стилів, типів і жанрів мовлення відповідно до норм української літературної мови та вимог “Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів...”; • прогресує в техніці читання, користується засвоєними видами читання, опановує пошукове читання; • систематично збагачує і уточнює свій словниковий запас, користується словниками різних видів; • виділяє логічно-сміслові частини прочитаного; складає простий і складний плани тексту; • інтерпретує й оцінює прочитане; • аналізує мовне оформлення тексту, визначає засоби зв'язку (в межах вивченого матеріалу); • підбирає тематично однорідні тексти; • порівнює інформацію двох і більше текстів щодо її новизни; • переказує прочитане за самостійно складеним простим чи складним планом докладно, стисло і вибірково (усно і письмово); • використовує здобуту з тексту інформацію при підготовці власних висловлювань;

Прогнозування змісту (на основі поданого висновку тощо). Інтерпретація прочитаного. Аналіз уживання мовних засобів. Розвиток характеристик, які стосуються техніки читання.	
Говоріння <i>Діалог.</i> Розігрування готового діалогу без опори на текст. Самостійне розширення реплік діалогу відповідно до контексту, комунікативного завдання, за рахунок ініціативного мовлення. Конструювання діалогу з набору запропонованих реплік, на основі тексту, за аналогією, на основі програми спілкування. Складання діалогів на одну тему, але для різних ситуацій спілкування. Докладний, стислий і вибірковий <i>перекази</i> розповідних текстів з елементами опису (зовнішності людини, процесу праці) та роздуму. Докладний усний переказ текстів публіцистичного стилю. Переказування тексту з адресацією його певній особі чи групі осіб та оформленням засобами монологічного мовлення. Переказ прочитаного з доповненням. Розгортання діалогічних реплік у монологічне висловлювання. Розповідь на основі прочитаного, побаченого, почутого. Завершення висловлювання за поданим початком. Стислий виклад змісту теленовин, переглянутого кінофільму. Усне повідомлення про якусь подію. Опис жанрової картини. Самостійне створення монологічних висловлювань вивчених стилів, типів і жанрів мовлення.	• складає діалог із запропонованих реплік (із додаванням власних реплік за змістом), на основі тексту чи ситуації спілкування, за аналогією; • коректно й ефективно веде діалог з конкретним адресатом за визначеною соціокультурною проблематикою, з представниками різних вікових груп, знайомими і незнайомими, безпосередньо й опосередковано (телефоном), дає логічну й емоційну оцінку реплік співрозмовника; • ініціює, підтримує розмову і реагує на репліки співрозмовника в різних ситуаціях спілкування: висловлює сумнів з приводу достовірності одержаної інформації чи її джерела, впевненість у її недостовірності; просить уточнити інформацію; висловлює схвалення, зацікавленість, згоду, незгоду, стурбованість, хвилювання, подив, невдоволення, заборону, радість, захоплення, побажання, заклик, дає дозвіл, пораду тощо; реагує на відповідні репліки; • бере участь у дискусіях на знайому тематику, висловлює й переконливо аргументує власну думку, спростовує помилкові твердження, дотримуючись правил ведення дискусії; • переказує зміст прочитаного (прослуханого) тексту; • складає підготовлені усні висловлювання вивчених стилів, типів і жанрів мовлення; • дотримується вимог до усного мовлення та правил спілкування;
Письмо <i>Написання переказів</i> (за простим або складним планом). <i>Докладний і стислий перекази</i> розповідних текстів з елементами опису (зовнішності людини, процесу праці) і роздуму.	• переказує прослухане і прочитане за самостійно складеним простим і складним планом докладно і стисло; • складає твори (вказаних у програмі видів) за простим і складним планом, вибирає відповідно до ситуації спілкування стиль мовлення (розмовний, художній, науковий, публіцистичний, офіційно-діловий), використовує

<u>Написання творів</u> (за простим або складним планом). <i>Твір-опис</i> зовнішності людини, процесу праці (за власними спостереженнями і за картиною). <i>Твір-оповідання</i> за поданим сюжетом. <i>Твір-роздум</i> дискусійного характеру. <i>Допис</i> дискусійного характеру в газету. <i>Телеграма</i>. <u>Ділові папери</u> <i>Розписка. Доручення.</i> <u>Переклад</u> Переклад з російської мови текстів, які містять описи зовнішності людини, процесів праці, роздуми. Переказ-переклад (письмовий). Знаходження лексико-граматичних розбіжностей між вихідним текстом і варіантами його перекладу.	різні типи мовлення (в тому числі описи зовнішності людини і процесу праці, роздум дискусійного характеру); • добирає мовні засоби відповідно до задуму висловлювання і стилю мовлення; вдосконалює написане. • пише телеграму; • складає розписку, доручення; • перекладає з російської мови речення, діалоги, тексти вивчених стилів, типів і жанрів мовлення (у т. ч. з описами зовнішності людини, процесів праці та роздумів) у межах вивченого мовного матеріалу; здійснює переказ-переклад; • знаходить лексико-граматичні розбіжності між вихідним текстом і варіантами його перекладу.
Міжпредметні зв'язки Письмова характеристика літературного героя, роль опису зовнішності в розкритті його характеру (література); елементарний аналіз змісту і художніх засобів твору портретного живопису (образотворче мистецтво); роль опису трудових процесів у художніх творах (література).	

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ (29 год.)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
ВСТУП (1 год.) Місце української мови серед інших слов'янських мов.	Учень: • визначає місце української мови серед інших слов'янських мов;
ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО (1 год.) Розділові знаки в синтаксичних конструкціях. Найскладніші орфограми.	• застосовує здобуті знання, сформовані уміння і навички;
МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ ДІЄПРИКМЕТНИК (6 год.) <i>Дієприкметник як особлива форма дієслова:</i> значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Відмінювання дієприкметників. Правопис голосних у	• розпізнає дієприкметники, відмежовує їх від дієприслівників, визначає морфологічні ознаки, синтаксичну роль; • розрізняє активні й пасивні дієприкметники; • правильно наголошує дієприкметники; • узгоджує дієприкметники з означуваними іменниками;

закінченнях дієприкметників. Дієприкметниковий зворот. Виділення комами дієприкметникових зворотів (після означуваного іменника). • <i>Правильна побудова речень з дієприкметниковими зворотами. Інтонація речень з дієприкметниковими зворотами. Синоніміка складних і простих речень з дієприкметниковими зворотами.</i> Активні і пасивні дієприкметники. Творення активних і пасивних дієприкметників теперішнього і минулого часу (практично). Правопис голосних і приголосних у суфіксах дієприкметників. Н у дієприкметниках та ни у прикметниках дієприкметникового походження. Не з дієприкметниками. Безособові дієслівні форми на -но, -то. • <i>Вживання в усному і писемному мовленні безособових дієслівних форм на -но, -то.</i>	• утворює від дієслів дієприкметники; • робить розбір дієприкметника як частини мови; • правильно будує речення з дієприкметниковими зворотами; • правильно використовує дієприкметники у мовленні; • знаходить вивчені орфограми і пунктограми, пояснює їх за допомогою правил; правильно пише слова з вивченими орфограмами, виділяє комами дієприкметникові звороти.
Міжпредметні зв'язки Використання дієприкметників як одного із засобів створення образності (література).	
ДІЄПРИСЛІВНИК (3 год.) Дієприслівник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Не з дієприслівниками. Дієприслівниковий зворот. Коми при дієприслівниковому звороті й одиничному дієприслівникові. Дієприслівники недоконаного і доконаного виду, їх творення (практично). • <i>Правильне використання дієприслівників у побудові речень. Використання дієприслівникового звороту як засобу зв'язку речень у тексті; дотримання інтонації речень з дієприслівниковими зворотами.</i>	Учень: • розпізнає дієприслівники, визначає їх морфологічні ознаки, синтаксичну роль; • розрізняє дієприслівники недоконаного і доконаного виду; • утворює дієприслівники обох видів від дієслів; • робить розбір дієприслівника як частини мови; • правильно будує й інтонує речення з дієприслівниковими зворотами; • знаходить вивчені орфограми і пояснює їх за допомогою правил; обґрунтовує вживання розділових знаків, правильно пише не з дієприслівниками, відокремлює комами дієприслівникові звороти й одиничні дієприслівники, знаходить і виправляє помилки на вивчені правила.
Міжпредметні зв'язки Використання дієприслівників як одного із засобів створення образності; використання дієприслівників у наукових текстах (література).	

ПРИСЛІВНИК (6 год.) <i>Прислівник:</i> загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. <i>Ступені порівняння прислівників.</i> <i>Способи творення прислівників.</i> <i>Букви н та нн у прислівниках.</i> <i>Не і ні з прислівниками.</i> <i>И та і в кінці прислівників.</i> <i>Дефіс у прислівниках.</i> <i>Написання прислівників разом і окремо.</i>	Учень: • розпізнає прислівники, визначає їх морфологічні ознаки, синтаксичну роль; • утворює прислівники за допомогою відомих способів словотвору; • утворює ступені порівняння прислівників, правильно наголошує і вживає прислівники вищого і найвищого ступенів; • добирає до прислівників синоніми, антоніми і вживає їх у мовленні; • використовує прислівники як засіб зв'язку речень у тексті, а також для увиразнення мовлення, вираження оцінки; • складає і використовує у мовленні речення з обставинами, вираженими прислівником; • знаходить вивчені орфограми і пояснює їх за допомогою правил, правильно пише слова з вивченими орфограмами; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила.
Міжпредметні зв'язки Використання прислівників як засобу створення образності в художніх творах (література).	
СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ ПРИЙМЕННИК (3 год.) <i>Прийменник</i> як службова частина мови. Прийменник як засіб зв'язку в словосполученні. Непохідні й похідні прийменники. Написання похідних прийменників разом, окремо і через дефіс. • <i>Особливості вживання деяких прийменників в українській мові у зіставленні з російською. Правильне вживання прийменників з іменниками. Використання у мовленні прийменників-синонімів.</i>	Учень: • розрізняє самостійні та службові частини мови; розпізнає прийменники, визначає їх граматичні ознаки; • розрізняє непоміжні й похідні прийменники; • визначає відмінок, з яким ужито прийменник; • робить розбір прийменника як частини мови; • правильно вживає у мовленні прийменники (у т. ч. прийменники-синоніми); • знаходить вивчені орфограми і пояснює їх за допомогою правил; правильно пише прийменники, знаходить і виправляє помилки на вивчені правила;
СПОЛУЧНИК (3 год.) <i>Сполучник</i> як службова частина мови. Сполучники сурядності і підрядності, їх види (практично). Вживання сполучників у простому й складному реченнях. Написання сполучників разом і окремо. • <i>Використання сполучників для зв'язку речень у тексті. Вживання деяких сполучників у російській та українській</i>	• розрізняє сполучники, визначає їх граматичні ознаки; • розрізняє сполучники сурядності й підрядності, їх види; • робить розбір сполучника як частини мови; • будує прості й складні речення зі сполучниками сурядності, будує складні речення зі сполучниками підрядності й правильно вживає їх у мовленні; • використовує сполучники-синоніми у різних стилях мовлення; • знаходить вивчені орфограми, пояснює їх за допомогою правил;

мовах. Використання у мовленні сполучників-синонімів.	правильно пише сполучники; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила;
ЧАСТКА (3 год.) <i>Частка</i> як службова частина мови. Розряди часток за значенням. Написання часток -бо, -но, -то, -от, -таки. Не з різними частинами мови (узагальнення). • Використання часток як засобу вираження мовлення.	- розпізнає частки, розрізняє їх за значенням і роллю в реченні; - розрізняє частку не і префікс не-; - робить розбір частки як частини мови; - правильно використовує частки у мовленні; - правильно пише частки й обґрунтовує їх написання за допомогою правил; знаходить і виправляє помилки в своєму і чужому текстах;
Міжпредметні зв'язки Використання часток як виражального засобу в художніх творах (література).	
ВИГУК (1 год.) <i>Вигук</i> як особлива частина мови. Дефіс у вигуках. Кома і знак оклику при вигуках. • <i>Правильне читання речень із вигуками.</i>	Учень: - розпізнає і правильно виділяє вигуки за допомогою інтонації під час читання і в усному мовленні; - правильно вживає вигуки; - знаходить вивчені орфограми, пояснює їх за допомогою правил, обґрунтовує вживання розділових знаків; правильно пише вигуки і ставить при них розділові знаки; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила.
Міжпредметні зв'язки • Використання вигуків як засобу виразності в художніх творах (література).	
УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВИВЧЕНОГО З МОРФОЛОГІЇ ТА ОРФОГРАФІЇ (2 год.) <i>Частини мови</i> (самостійні, службові, вигук), їх значення та граматичні ознаки. Найскладніші орфограми.	

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

<i>Проблематика</i>
Народні свята.
Освіта. Наука. Культура. Література. Мистецтво.
Загальнолюдські моральні цінності.
Естетика побуту.
Духовна сфера особистості. Прагнення до самовдосконалення – фізичного і духовного.
Людина в світі речей.
Світ професій.
Відкриття. Пошуки. Знахідки.
Гармонія в природі. Загадки природи, причини природних явищ. Взаємозалежність людини і природи. Проблеми екології.

Учень:

- встановлює і підтримує соціальні контакти в особистісній, публічній, освітній сферах;
- реалізує основні мовленнєві функції та реагує на них, використовує засвоєний мовний матеріал та паралінгвістичні засоби (жести, вираз обличчя, міміка, поза, наближення – відсторонення тощо);
- зважає на найважливіші відмінності між звичаями, звичками, правилами поведінки, характерними для українців і росіян, та враховує їх у своїй поведінці;
- дотримується найважливіших соціальних правил поведінки.

ДІЯЛЬНІСНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Учень:

- визначає стратегію власної мовленнєвої діяльності, її структуру: мотив, мету, завдання, планує основні етапи досягнення мети, контролює перебіг, визначає і використовує найраціональніші способи, виконує основні розумові операції – аналіз, синтез, порівняння (у т. ч. на основі різних джерел, табличних даних, логічних схем), конкретизація; експериментує, проводить аналогії і робить висновки (в т. ч. за аналогією), орієнтується в понятійному апараті; систематизує й узагальнює навчальний матеріал із використанням графічної наочності; моделює, наводить докази на підтвердження тез або контраргументи щодо їх спростування; здійснює контроль і оцінює якість виконаної роботи за зразком, у процесі виконання, за результатом;
- працює індивідуально, ефективно співпрацює в парі та в групі; активно застосовує виучувану мову;
- дотримується заданого темпу роботи;
- систематично користується довідковою літературою;
- добирає додаткову літературу до окремих тем, самостійно вибирає і читає відповідні вікові книжки, періодику, використовує їх на уроках і в позаурочний час;
- виявляє здатність сприймати новий досвід, нові способи поведінки;
- розпочинає планомірну роботу з самоосвіти.

8 КЛАС

(35 год., 1 год. на тиждень)

МОВЛЕННЄВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ (6 год.)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Відомості про мовлення Поглиблення знань про <i>мовлення (усне і писемне), спілкування, текст, стилі і типи мовлення</i>. Смислові зв'язки в тексті. Основна й уточнювальна інформація. Синтаксичні засоби міжфразового зв'язку. Особливості побудови опису місцевості, пам'яток історії і культури, роздуму дискусійного характеру. Оповідання на основі почутого (з обрамленням).	Учень: • використовує здобуті знання при побудові і вдосконаленні власних висловлювань;
Аудіювання <i>Аудіювання</i> природного українського мовлення, аудіотекстів різних стилів, типів і жанрів мовлення. Вичленування різних категорій смислової інформації (аудіювання тексту при візуальній опорі на його стислий переказ з метою поширення його за рахунок одержаної інформації). Трансформація аудіотексту (заміна прямої мови непрямою і навпаки). Орієнтований на певну аудиторію переказ прослуханого тексту. Аудіювання тексту з його наступним продовженням. Використання фактів, аргументів із прослуханого тексту в розгорнутих відповідях на запитання за його змістом. Тематичні виписки як засіб засвоєння почутого. Складання ситуацій до аудіотексту. Цільове аудіювання з метою здобуття, відбору і використання необхідної інформації для побудови висловлювань. Аналіз ужитих в аудіотексті мовних засобів. Підготовка монологічних і діалогічних висловлювань за проблематикою прослуханого тексту.	• уважно слухає, осмислює почуте; • вичленовує різні категорії смислової інформації; • запам'ятовує почуте, робить записи, тематичні виписки з метою кращого засвоєння почутого; • переказує прослухане за самостійно складеним простим і складним планом докладно, стисло і вибірково; • переказує прочитане, трансформуючи його (замінюючи пряму мову непрямою і навпаки); • переказує прослуханий текст з урахуванням особливостей аудиторії (ступеня підготовки, обізнаності, зацікавленості темою і т. ін.); • прогнозує зміст аудіотексту; • використовує інформацію з прослуханого тексту у відповідях на запитання за його змістом та при підготовці власних висловлювань; • аналізує мовні засоби прослуханого тексту; • узагальнює, робить висновки, висловлює власну думку з приводу почутого; • складає монологічні й діалогічні висловлювання за проблематикою прослуханого тексту;

Вибіркове аудіювання фрагментів тексту із завданням (знайти розбіжності в записаному і озвученому текстах, неточності у письмовому перекладі). Усний переклад озвученого тексту українською мовою.	
Читання Мотивація до читання. Виразне читання текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення відповідно до норм української літературної мови. Удосконалення вмінь читати вголос і мовчки, користуватися різними видами читання. Формування початкових умінь переглядового читання. Спостереження за зміною семантики речень відповідно до зміни логічного наголосу під час читання. Знаходження в тексті основної й уточнювальної інформації. Перегляд текстів з метою формулювання обговорюваної в них проблеми, відбору фактів і доказів, які стосуються певної теми. Знаходження в тексті місць, які розкривають різні аспекти проблеми. Порівняння викладених у тексті поглядів на ту саму проблему. Вибіркове коментування прочитаного. Прогнозування змісту (за висновком). Аналіз мовних засобів, синтаксичної структури тексту (в межах вивченого мовного матеріалу). Порівняння оригіналу тексту і 2–3 варіантів його перекладу з метою вибору найточнішого варіанта. Розвиток характеристик, які стосуються техніки читання.	• користується засвоєними видами читання; виразно читає тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення відповідно до норм української літературної мови та вимог «Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів...»; виражає за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторський задум; • визначає логіку і структуру тексту; • переказує прочитане за самостійно складеним простим і складним планом докладно, стисло і вибірково; • трансформує прочитаний текст у процесі його переказу (замінює пряму мову непрямою); • читає, розуміє без словника і передає зміст статті в періодиці на суспільно-політичну, культурно-мистецьку тему; • сприймає і творчо переробляє смислову інформацію тексту, розрізняє основну й уточнювальну інформацію; • порівнює інформацію двох і більше текстів спорідненої тематики; добирає тематично однорідні тексти; • пов'язує зміст тексту з життєвим досвідом, реальними ситуаціями спілкування; • узагальнює викладені факти, робить висновки; • визначає пізнавальну цінність прочитаного; • визначає засоби зв'язку в тексті, аналізує вжиті мовні засоби;
Говоріння Діалог. Розігрування готового діалогу без опори на текст. Складання діалогів на одну тему, але для різних ситуацій спілкування. Складання діалогів на основі наданої інформації з урахуванням ситуації і завдань спілкування (завдання збігаються, різняться або суперечать одне одному).	• розігрує готовий діалог без опори на текст; • будує діалоги на одну тему, але для різних ситуацій спілкування; на основі наданої інформації; до серії пропонованих обставин; • веде підготовлений та імпровізований діалог за змістом прочитаного (прослуханого) тексту; • використовує репліки для стимулювання, підтримання діалогу: вказує на зв'язок фактів, нової інформації з відомою, причинно-наслідковий

Складання діалогів до серії пропонованих обставин. Монологізація діалогічного висловлювання. Докладний, стислий і вибірковий перекази розповідних текстів (у т. ч. з елементами опису місцевості, пам'яток історії та культури). Стислий переказ текстів наукового і публіцистичного стилів. Оповідання на основі почутого (з обрамленням). Розгортання поданого сюжету (сюжетної схеми) в розповідь. Оповідання за поданим кінцем. Складання висловлювання за аналогією з прочитаним. Самостійне створення монологічного висловлювання.	зв'язок подій, явищ, фактів; описує факти, ілюструє повідомлення; цікавиться думкою співрозмовника, виявляє інтерес (брак інтересу) до чогось, висловлює міркування з приводу чогось, обґрунтовує щось; виявляє бажання зробити щось за певних умов, заперечує щось, висловлює впевненість, побажання, надію, сумнів, відмову, захоплену оцінку, байдужість, задоволення, схвалення, стурбованість, застереження, розчарування тощо; • вживає формули мовленнєвого етикету; дотримується норм літературної мови та правил спілкування; • перетворює діалогічне висловлювання в монологічне; • переказує докладно, стисло і вибірково розповідні тексти; стисло переказує тексти наукового і публіцистичного стилів; • виступає зі зв'язним висловлюванням із використанням тематичних виписок; • створює монологічні висловлювання вказаних у програмі видів, складає до них план (складний), добирає відповідний до ситуації стиль мовлення, використовує різні типи мовлення;
Письмо Написання переказів (за складним планом). <i>Докладний, стислий і вибірковий перекази</i> розповідних текстів з елементами опису місцевості, пам'яток історії і культури. Написання творів (за складним планом) із вступом, основною частиною і висновком. <i>Твір-опис</i> місцевості (вулиці, села, міста), пам'яток історії і культури на основі особистих спостережень і вражень. <i>Твір-роздум</i> на морально-етичні та суспільні теми (в публіцистичному стилі). <i>Твір-оповідання</i> на основі почутого (з обрамленням). <i>Тематичні виписки</i> як спосіб засвоєння почутого і прочитаного. Ділові папери <i>План роботи.</i> Переклад	• робить короткі записи (план, тематичні виписки) в процесі слухання і читання; • складає письмові твори вказаних у програмі видів, складає до них план (складний), добирає відповідно до ситуації спілкування стиль мовлення, використовує різні типи мовлення (у т. ч. опис місцевості, пам'яток історії і культури); правильно вживає цитати; • вдосконалює написане; • складає план роботи, добирає мовні засоби відповідно до задуму висловлювання і стилю мовлення; • перекладає з російської мови тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення; використовує вивчені мовні засоби; вдосконалює текст перекладу.

Переклад з російської мови текстів, що містять елементи опису (місцевості, пам'яток історії та культури). Переклад текстів наукового і публіцистичного стилів.	
Міжпредметні зв'язки Роздуми з елементами аналізу художнього твору, письмова порівняльна і групова характеристика літературних героїв (література).	

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ (29 год.)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
ВСТУП (1 год.) Мова – найважливіший засіб пізнання, спілкування і впливу.	Учень: обґрунтовує функцію мови як найважливішого засобу пізнання, спілкування і впливу; наводить приклади;
ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО (2 год.) Частини мови, їх значення та граматичні ознаки. Найскладніші орфограми (за вибором учителя).	застосовує здобуті знання, сформовані уміння і навички на складнішому мовному матеріалі;
СИНТАКСИС. ПУНКТУАЦІЯ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ І РЕЧЕННЯ (4 год.) <i>Словосполучення.</i> Будова і види словосполучень за способами вираження головного слова. - Практичне засвоєння словосполучень, в яких трапляються помилки у формі залежного слова (у тому числі словосполучень, що різняться в українській і російській мовах). - Використання у мовленні синонімічних словосполучень.	- пояснює семантику, будову словосполучення; - правильно будує словосполучення з головними словами, що виражені різними самостійними частинами мови, а також фразеологізмами і складними найменуваннями; - використовує у мовленні синонімічні словосполучення;
<i>Речення.</i> Види речень за метою висловлювання; окличні речення (повторення). Речення двоскладні й односкладні; прості й складні (повторення). Розділові знаки в кінці речень (повторення). Порядок слів у реченні. Логічний наголос. Логічний наголос і порядок слів як засіб підвищення точності й виразності мовлення. Дотримання інтонації спонукальних і окличних речень, що передає різні емоційні відтінки значення. Риторичні запитання, виклад за допомогою запитань і відповідей як засіб увиразнення мовлення.	- розрізняє речення різних видів (за метою висловлювання, характером граматичної основи, кількістю граматичних основ); - виділяє за допомогою логічного наголосу і порядку слів найважливіше слово в реченні; - правильно будує і використовує у мовленні речення вивчених видів; - змінює порядок слів у реченні відповідно до нового змісту речень; - обґрунтовує вживання розділових знаків за допомогою вивчених правил; ставить розділові знаки в кінці речення; знаходить і виправляє помилки на вивчені пунктуаційні правила.

Міжпредметні зв'язки Інверсія в художньому творі (література).	
ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ ДВОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ ГОЛОВНІ І ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ (4 год.) <i>Підмет і присудок як головні члени речення.</i> Способи вираження підмета. Простий і складений присудок (іменний і дієслівний). Тире між підметом і присудком. • <i>Правильне вживання форм присудка при підметі, вираженому словосполученням або складноскороченим словом. Єдність видо-часових форм дієслів-присудків як засіб зв'язку речень у тексті. Дотримання правильної інтонації у реченнях без зв'язки.</i> <i>Означення, додаток і обставина як другорядні члени речення</i> (повторення). Прикладка як різновид означення. Написання непоширених прикладок через дефіс; прикладки, що беруться в лапки. Види обставин (за значенням). Порівняльний зворот. Виділення порівняльних зворотів комами. • <i>Обставини часу як засіб зв'язку речень в описових і розповідних текстах, їх синоніміка. Стилїстична роль означень і порівняльних зворотів у художньому мовленні.</i>	Учень: • розрізняє прості й складні речення; • визначає структуру простого двоскладного речення (знаходить головні і другорядні члени); правильно будує прості речення, використовуючи головні й другорядні члени речення; • узгоджує дієслово-присудок із підметом, вираженим словосполученням або складноскороченим словом; користується у мовленні синонімічними варіантами вираження підмета і присудка; • використовує прямий і зворотний порядок слів з урахуванням смислових особливостей висловлювання; • висловлює той самий зміст за допомогою різних синтаксичних засобів; • правильно інтонує речення з пропущеною зв'язкою; виразно читає речення з урахуванням логічних наголосів; • редагує текст з метою вдосконалення й увиразнення його змісту шляхом поширення речень другорядними членами; • обґрунтовує вживання розділових знаків за допомогою правил, правильно ставить розділові знаки, коли немає зв'язку між підметом і присудком, при поширеній прикладці, порівняльному звороті; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила.
Міжпредметні зв'язки Епітет і порівняння як художні засоби (література).	
ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ (3 год.) <i>Односкладні прості речення</i> з головним членом у формі присудка (означено-особові, неозначено-особові, безособові) і підмета (називні). • <i>Правильне вживання безособових речень в українській мові.</i> • <i>Речення двоскладні й односкладні різних видів як синтаксичні синоніми. Вживання в описах називних речень для позначення часу і місця. Використання односкладних речень для відтворення стану природи.</i>	Учень: • розрізняє види односкладних речень, правильно будує їх; • замінює означально-особові речення безособовими; • будує і використовує у мовленні безособові речення з урахуванням особливостей їх вживання в українській та російській мовах; • використовує різні типи простих речень як синтаксичні синоніми; • використовує в описі називні речення для позначення місця і часу дії; вживає односкладні речення для відтворення внутрішнього стану людини і стану природи;

	• правильно інтонує і використовує у мовленні вивчені види односкладних речень (у тому числі і як структурні частини складних речень).
Міжпредметні зв'язки Односкладні речення як виражальний засіб у художніх творах (література).	
НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ (1 год.) Повні і неповні речення. Тире в неповних реченнях. • <i>Вживання неповних речень у діалозі, а також у структурі складних речень для уникнення невиправданих повторень. Дотримання інтонації неповних речень.</i>	Учень: • розпізнає неповні речення; правильно будує їх, інтонує і використовує у мовленні, зокрема діалогічному; • обґрунтовує вживання тире у неповних реченнях; правильно використовує його; • знаходить однорідні члени речення (непоширені й поширені), різні ряди однорідних членів в одному реченні, узагальнювальні слова при однорідних членах; • правильно будує речення з однорідними членами з урахуванням їх синоніміки та родо-видових відношень між ними; правильно інтонує речення з однорідними членами і використовує їх у мовленні; • редагує текст, усуваючи невиправдані повтори речень з однорідними членами; • обґрунтовує вживання розділових знаків за допомогою правил; правильно ставить розділові знаки при однорідних членах речення; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила.
РЕЧЕННЯ З ОДНОРІДНИМИ ЧЛЕНАМИ (2 год.) Однорідні члени речення (із сполучниковим, безсполучниковим і змішаним зв'язком). Речення з кількома рядами однорідних членів. Кома між однорідними членами. Однорідні й неоднорідні означення. Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами. Двокрапка і тире при узагальнювальних словах у реченнях з однорідними членами.	
Міжпредметні зв'язки Ряди різних слів у ролі однорідних членів як засіб художньої виразності (література).	
РЕЧЕННЯ ІЗ ЗВЕРТАННЯМИ, ВСТАВНИМИ СЛОВАМИ (словосполученнями, реченнями) (5 год.) Форми звертань при діалозі, у приватних листах та офіційних документах. Звертання непоширені і поширені. Розділові знаки при звертанні. Вставні слова (словосполучення, речення) , розділові знаки при них. • <i>Використання звертань і вставних слів для передачі ставлення до адресата. Синоніміка вставних слів і речень. Використання вставних слів як засобу зв'язку речень у тексті. Інтонація</i>	Учень: • знаходить звертання, вставні слова (словосполучення, речення), правильно інтонує речення із звертаннями і вставними словами (словосполученнями, реченнями) з огляду на ситуацію спілкування і стиль мовлення; вживає звертання відповідно до адресата мовлення, його змісту й етикету; використовує у мовленні синонімічні вставні слова (словосполучення, речення); вживає вставні слова для зв'язку речень і частин тексту; • правильно будує і використовує у мовленні речення із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями); • обґрунтовує вживання розділових знаків за допомогою правил, правильно ставить розділові знаки при звертанні, вставних словах

<i>речень із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями).</i>	(словосполученнях, реченнях); знаходить і виправляє помилки на вивчені правила;
Міжпредметні зв'язки Звертання як засіб характеристики літературного героя і передачі авторського ставлення до нього (література).	
РЕЧЕННЯ З ВІДОКРЕМЛЕНИМИ ЧЛЕНАМИ (4 год.) <i>Поняття про відокремлення. Відокремлені другорядні члени речення</i> , в тому числі уточнювальні. Розділові знаки при відокремлених членах речення. - Правильна побудова речень із дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами. - Дієприслівникові звороти як засіб зв'язку речень у тексті. - Інтонація речень з відокремленими і уточнювальними членами. Синоніміка простих речень з відокремленими членами і складних речень.	Учень: - знаходить відокремлені й уточнювальні члени речення; правильно будує, використовує у мовленні й інтонує речення з відокремленими й уточнювальними членами та їх синтаксичні синоніми; - обґрунтовує вживання розділових знаків за допомогою правил, правильно ставить розділові знаки при відокремлених і уточнювальних членах речення, знаходить і виправляє помилки на вивчені правила.
Міжпредметні зв'язки Відокремлення як засіб художнього зображення (література).	
ПРЯМА І НЕПРЯМА МОВА. ДІАЛОГ (2 год.) <i>Пряма і непряма мова</i> як способи передачі чужого мовлення. Розділові знаки при прямій мові. <i>Цитата</i> як спосіб передачі чужого мовлення. Розділові знаки при цитаті.	Учень: знаходить слова і пряму мову, речення з непрямою мовою; замінює пряму мову непрямою і навпаки; знаходить невдало введені в текст цитати; виразно читає тексти з цитатами, прямою мовою, діалогом; правильно використовує у мовленні пряму мову і цитати;
<i>Діалог і полілог.</i> Розділові знаки при діалозі та полілозі (повторення). Синоніміка різних способів передачі прямої мови. Заміна прямої мови непрямою. Інтонація речень з прямою мовою, діалогом.	обґрунтовує вживання розділових знаків за допомогою правил, правильно ставить розділові знаки при прямій мові, діалозі, цитаті; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила.
Міжпредметні зв'язки Мова персонажа в діалозі та словах автора (література).	
ПОВТОРЕННЯ В КІНЦІ РОКУ (1 год.)	

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

<i>Проблематика</i>
Одвічні духовні й моральні цінності.
Освіта. Наука. Література. Мистецтво.
Архітектура. Живопис. Скульптура.
Світ людини, її зовнішня і внутрішня краса. Шлях до гармонійної особистості.
Людина в світі матеріального.
Вибір професії.
Відкриття. Пошуки. Знахідки.
Гармонія в природі. Екологічна культура.

Учень:

- встановлює і підтримує формальні й неформальні стосунки з носіями мови відповідно до ситуації та особистості співрозмовника в особистісній, публічній, освітній сферах;
- реалізує основні мовленнєві функції та реагує на них, вживаючи засвоєний мовний матеріал та паралінгвістичні засоби;
- розпізнає широкий спектр ідіоматичних виразів, усвідомлює найважливіші відмінності між звичаями, звичками, правилами поведінки, основними цінностями, притаманними українцям і росіянам, враховує їх у своїй поведінці;
- дотримується найважливіших соціальних правил поведінки.

ДІЯЛЬНІСНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Учень:

- визначає стратегію власної пізнавальної діяльності, її структуру; планує основні етапи і використовує найраціональніші способи досягнення мети; виконує основні розумові операції; систематизує й узагальнює навчальний матеріал, наводить докази на підтвердження тез, а також спростовує хибні твердження, оперуючи відомими уявленнями і поняттями (у т. ч. позалінгвістичного характеру); встановлює міжпредметні зв'язки на основі знань, оцінює якість виконаної роботи; вчиться планувати роботу із самоосвіти;
- працює індивідуально, в парі та в групі;
- систематично працює зі словниками, енциклопедіями універсального характеру і за галузями знань, різноплановою довідковою літературою;
- добирає додаткову літературу до уроків, самостійно вибирає і читає відповідні вікові книжки; регулярно працює з періодичними виданнями, адресованими учням старшого шкільного віку; робить необхідні виписки з книжок і журналів, правильно оформляє, систематизує, зберігає і використовує їх у навчальній роботі та в позаурочний час;
- вчиться працювати з публіцистичною та суспільно-політичною літературою, використовує такі елементи книжки як коментар автора, перекладача, редактора, додатковий апарат, алфавітний покажчик та ін.;
- використовує з метою самоосвіти цикли радіо- і телепередач.

9 КЛАС

(35 год., 1 год. на тиждень)

МОВЛЕННЄВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ (6 год.)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Відомості про мовлення Повторення вивченого про мовлення і спілкування, про текст, стилі і типи мовлення. Поняття про тези, реферат, доповідь. Добір і систематизація матеріалу для реферату, доповіді.	Учень: • застосовує здобуті знання, сформовані уміння і навички;
Аудіювання Аудіювання (глобальне, детальне, критичне) текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення. Удосконалення умінь сприймати на слух і розуміти автентичне мовлення в типових ситуаціях спілкування, здобувати, критично оцінювати і доречно використовувати необхідну інформацію. Вибіркове цільове аудіювання текстів. Вичленування різних категорій смислової інформації (визначення в складному синтаксичному цілому речення, яке виражає основну думку). Розвиток аудіативної пам'яті, уваги, уяви, логічного мислення (порівняння двох прослуханих фрагментів щодо наявності/пропуску нової інформації). Усний переклад озвученого тексту українською мовою. Аналіз уживання мовних засобів.	• уважно слухає; сприймає з голосу і розуміє аудіо-, відеотексти різних стилів, типів і жанрів мовлення, а також усне мовлення (монологічне й діалогічне), живе або в запису, розгорнуте і пожвавлене, як на близькій, так і на незнайомій темі, в особистісній, публічній та освітній сферах; визначає тон, настрій мовця; • володіє різними стратегіями аудіювання; • розуміє на слух записані або трансльовані аудіоматеріали широкого спектра соціокультурної тематики (в т. ч. морально-етичної та суспільної); • засвоює і використовує найбільш важливу й актуальну інформацію з прослуханих повідомлень, аудіо-, відеотекстів різних стилів, типів і жанрів мовлення; • складає план і тези прослуханого, переказує почуте усно і письмово за простим і складним планом докладно, стисло й вибірково; робить висновки, критично оцінює прослухане і висловлює власну думку; • здійснює усний переклад озвученого тексту; • аналізує вжиті в аудіотекстах мовні засоби;
Читання Мотивація до читання. Читання автентичних текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення з використанням основних видів (стратегій) читання. Поділ тексту на смислові частини (формулювання висвітлених у тексті проблем). Розуміння фактичного змісту прочитаного (відповіді на проб-	• виразно читає автентичні тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення відповідно до норм української літературної мови та вимог “Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів...”; виражає за допомогою темпу, тембру, гучності, швидкості читання особливості змісту, стилю тексту, авторський задум; • пристосовує читання до особливостей слухацької аудиторії; • використовує основні види (стратегії) читання;

лемні запитання за змістом). Виділення смислових віх (визначення основних проблем, що обговорюються в тексті). Визначення достовірності та цільового призначення наданої в тексті інформації. Удосконалення умінь інтерпретувати прочитане (визначення повноти висвітлення автором порушеної в тексті проблеми). Визначення пізнавальної цінності прочитаного (коментування найцікавішої частини тексту). Розвиток умінь висловлювати оцінні судження про прочитане (виявлення розбіжностей у підходах різних авторів до розкриття проблеми). Прогнозування змісту (оцінка складного синтаксичного цілого щодо єдності та логіки викладу; передбачення можливої структури і проблематики тексту за вступним абзацем). Оволодіння структурно-композиційними особливостями текстів різних функціональних стилів (добір статей певної проблематики з кількох газет). Розвиток умінь пошукового читання (знаходження авторського висновку тощо). Стислий і вибірковий <i>переказ</i> текстів наукового, публіцистичного і художнього стилів. Розвиток характеристик, які стосуються техніки читання.	• знаходить у текстах логічні центри, їх взаємозв'язок, розвиває логічну будову тексту; • знаходить необхідну інформацію (в т. ч. шляхом перегляду кількох текстів), сприймає, визначає її достовірність, цільове призначення, пізнавальну цінність; критично оцінює, інтерпретує і переробляє здобуту інформацію, реагує на неї, співвідносить зі своїм життєвим досвідом і використовує за призначенням; зіставляє різні погляди на ту саму проблему, робить висновки й узагальнення; • переказує прочитане усно і письмово за самостійно складеним планом (простим і складним) докладно, стисло і вибірково; • робить висновки з прочитаного; • складає тези прочитаного, робить тематичні виписки як основу для усного і письмового повідомлення; • складає реферати (доповіді) на основі двох-трьох джерел;
Говоріння <i>Діалог.</i> Ведення діалогу в ситуаціях офіційного та неофіційного спілкування в особистісній, публічній та освітній сферах, у т. ч. діалогу – обміну інформацією, думками, судженнями, діалогу – спонукання до дії (наприклад, у ході виконання спільного завдання), дискусії в межах обговорюваної проблеми або на основі прочитаного тексту із дотриманням основних характеристик діалогу, норм української літературної мови, мовленнєвого етикету і правил спілкування. Вибірковий переказ тексту з висвітленням однієї думки чи	• ефективно й коректно веде діалог; бере активну участь у дискусії; вільно спілкується з двома-трьома співрозмовниками; дотримується основних характеристик діалогу (лаконічність, логічність, виразність, доречність, гнучкість та ін.), норм української літературної мови і правил спілкування; • ініціює, підтримує розмову і реагує на репліки співрозмовника в типових ситуаціях спілкування: заперечує достовірність наведеного факту і повідомляє дійсний факт; протиставляє факти, повідомлення, інформацію; робить спробу вплинути на чийсь думку, змінити її, використовуючи в діалозі факти з різних джерел, які підтверджують правильність думки; аргументовано заперечує; висловлює готовність

ряду взаємозв'язаних думок. Розгортання поданої тези в зв'язне висловлювання з доведенням правильності своєї позиції. Підготовка монологічного висловлювання за тезами. Самостійне створення монологічного висловлювання. Дискусія на морально-етичну тему.	прийняти позицію співрозмовника; визнає свою неправоту і правоту співрозмовника; коректно перериває партнера; просить вибачення за вимушене втручання в розмову і переривання співрозмовника; створює зв'язні висловлювання відповідно до прийнятих норм;
Письмо Написання переказів (за складним планом). Стислий і вибірковий переказ текстів наукового, публіцистичного і художнього стилів. Написання творів (за складним планом). Твір у публіцистичному стилі на морально-етичні та суспільні теми. Оповідання на самостійно вибрану тему. Добір із тексту речень, які ілюструють наведені твердження. Розгортання поданої тези за рахунок відповідного матеріалу з тексту. Тези статей на морально-етичні та суспільні теми. Тематичні випуски як спосіб засвоєння і запам'ятовування почутого і прочитаного. Доповідь (реферат) на основі двох-трьох джерел на морально-етичні та суспільні теми. Удосконалення зв'язних висловлювань. Ділові папери Заява. Автобіографія. Анкета. Переклад Переклад з російської мови різних за стилем і жанром уривків або невеликих закінчених творів.	- складає перекази і твори (вказаних у програмі видів); осмислює тему, розвиває її, підпорядковує висловлювання темі й основній думці; добирає і систематизує матеріал з двох-трьох джерел, складає доповіді (реферати) на основі двох-трьох джерел, узагальнює в своєму висловлюванні різні думки, підходи, робить висновки; складає оповідання на самостійно вибрану тему; вибирає стиль, відповідний ситуації спілкування; використовує різні типи мовлення; висловлює свої враження і почуття; - складає заяву, автобіографію, заповнює анкету; - добирає мовні засоби відповідно до задуму висловлювання і стилю мовлення; - дотримується вимог до відповідного жанру; - вдосконалює висловлювання згідно з вимогами до писемного мовлення; - перекладає різні за стилем і жанром уривки або невеликі закінчені твори, дотримуючись вимог до цього виду мовленнєвої діяльності.
Міжпредметні зв'язки Виступ проблемного характеру на літературну тему; план-конспект, тези літературно-критичних статей, окремих розділів підручника (література).	

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ (29 год.)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
ВСТУП (1 год.) Мова – суспільне явище. ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО (1 год.) Просте речення. Двоскладне й односкладне просте речення.	Учень: • обґрунтовує виникнення, розвиток і функціонування мови як суспільного явища; • застосовує здобуті знання, сформовані вміння і навички на складнішому мовному матеріалі;
СИНТАКСИС. ПУНКТУАЦІЯ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ <i>Складне речення, його ознаки.</i> Види складних речень (сполучникові й безсполучникові). СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ (5 год.) Складносурядне речення, його будова і засоби зв'язку в ньому. Смислові зв'язки між компонентами складносурядного речення. Розділові знаки між частинами складносурядного речення. • <i>Інтонація складносурядного речення. Синоніміка складносурядних речень з різними сполучниками, а також складносурядного речення і ряду простих речень.</i>	• розрізняє складні речення і прості з однорідними та відокремленими членами; визначає компоненти в складному реченні та засоби зв'язку між ними; • розпізнає складносурядні речення, визначає їх структуру, смисловий зв'язок і мовні засоби зв'язку між його частинами; правильно будує складносурядні речення, використовуючи синонімічні сполучники і сполучні слова; правильно інтонує і вживає їх у мовленні; використовує як синоніми прості й складні речення; • правильно ставить і пояснює розділові знаки між частинами складносурядного речення; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила.
Міжпредметні зв'язки Опис у художньому творі (література).	
СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ (7 год.) Складнопідрядне речення; його будова і засоби зв'язку в ньому (практично). Розділові знаки між головними і підрядними реченнями. Основні види підрядних речень: означальні, з'ясувальні, обставинні (місця, часу, способу дії і ступеня, порівняльні, причини, наслідкові, мети, умовні, допустові).	Учень: • розпізнає складнопідрядні речення, визначає вид підрядного речення; правильно будує складнопідрядні речення, використовуючи синонімічні сполучники і сполучні слова; замінює складнопідрядні речення синонімічними конструкціями; правильно інтонує і використовує у мовленні складнопідрядні речення та прості з другорядними членами (в т. ч. відокремленими) як синтаксичні синоніми;
Складнопідрядне речення кількома підрядними. Розділові знаки в ньому. • <i>Інтонація складнопідрядного речення. Синоніміка</i>	• правильно ставить і пояснює розділові знаки між підрядним і головним реченнями, знаходить і виправляє в чужому і своєму текстах помилки на вивчені правила.

сполучникових складних речень, складнопідрядних і простих з відокремленими членами.	
Міжпредметні зв'язки Епітет і порівняння як художні засоби (література).	
БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ (3 год.) Смислові відношення між компонентами в безсполучниковому складному реченні. Розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення. • <i>Інтонація безсполучникового складного речення. Синоніміка складних речень із сполучниками, без сполучників і простих речень.</i>	Учень: • розпізнає безсполучникові складні речення, визначає і передає за допомогою інтонації смислові відношення між компонентами, що входять до їх складу; правильно будує і використовує у мовленні безсполучникові та синонімічні їм речення із сполучниками і прості речення; • обґрунтовує вживання розділових знаків за допомогою пунктуаційних правил, правильно ставить розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила.
Міжпредметні зв'язки Опис у художньому творі (література).	
СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ З РІЗНИМИ ВИДАМИ ЗВ'ЯЗКУ (3 год.) Складне речення з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку. Розділові знаки в ньому. • <i>Синоніміка складних і простих синтаксичних конструкцій.</i>	Учень: • розпізнає складні речення з різними видами зв'язку, правильно будує і використовує їх у мовленні; вживає складні і прості синтаксичні конструкції як синоніми; • обґрунтовує вживання розділових знаків у цих реченнях; правильно ставить в них розділові знаки, знаходить і виправляє в чужому і своєму текстах помилки на вивчені правила.
Міжпредметні зв'язки Використання складних синтаксичних конструкцій у художніх описах (література).	
ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ (2 год.) Структурна організація тексту. Складне синтаксичне ціле (ССЦ) в структурі тексту. Внутрішньотекстові зв'язки. Види інформації в тексті. Актуальне членування тексту. Довідники з синтаксису і пунктуації.	Учень: • ділить текст на ССЦ, аналізує їх структуру, способи зв'язку ССЦ у тексті; використовує різні засоби зв'язку компонентів тексту у мовленні; • знаходить і виправляє помилки у побудові ССЦ; • користується довідниками;
УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВІВЧЕНОГО В 5–9 КЛАСАХ (7 год.)	

ФОНЕТИКА. ОРФОЕПІЯ. ГРАФІКА. ОРФОГРАФІЯ. Основні правила української літературної вимови.	• оперує вивченими поняттями; застосовує здобуті знання, сформовані вміння і навички; знаходить і виправляє орфоепічні, орфографічні, лексичні, граматичні помилки, обґрунтовує написання за допомогою вивчених правил; • користується словниками різних видів;
ЛЕКСИКОЛОГІЯ БУДОВА СЛОВА. СЛОВОТВІР. ОРФОГРАФІЯ Значущі частини слова. Основні способи словотвору. Орфограми в префіксах і суфіксах. МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ Іменник. Прикметник. Числівник. Займенник. Дієслово, його особливі форми. Прислівник. Букви н і nn у частинах мови. Не з різними частинами мови. Дефісні написання. Службові частини мови. СИНТАКСИС. ПУНКТУАЦІЯ Словосполучення і речення як синтаксичні одиниці. Члени речення і слова, граматично не зв'язані з членами речення (звертання, вставні слова і речення). Види складних речень. Способи передачі чужої мови. Кома і крапка з комою в простому реченні. Розділові знаки при відокремлених означеннях і прикладках. Розділові знаки при відокремлених додатках і обставинах. Кома і крапка з комою в складних реченнях. Двокрапка у простому і складному реченнях. Тире у простому і складному реченнях.	• правильно будує і використовує у мовленні речення різних типів; • правильно ставить розділові знаки відповідно до вивчених пунктуаційних правил; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила.

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

<i>Проблематика</i>
Сторінки минулого й сьогодення. Взаємозв'язок поколінь.
Роль мови у формуванні особистості.
Видатні постаті.
Географічне положення Донеччини. Природа. Екологічні проблеми.
Загальнолюдські моральні пріоритети.

Матеріальна і духовна культура суспільства.
Самовдосконалення і здоровий спосіб життя – основа формування гармонійної особистості.
Захоплення сучасної молоді. Музика класична і сучасна.
Вибір професії. Робота «престижна» і «непрестижна».
Проблеми сучасного міста.
Історія відкриттів, їх значення для людства.
Засоби масової комунікації.

Учень:

- встановлює і підтримує соціальні контакти з носіями мови, а також може виступати посередником у міжособистісних стосунках, публічній та освітній сферах;
- реалізує основні мовленнєві функції та адекватно реагує на них; ефективно користується мовою з соціальною метою;
- володіє достатнім спектром ідіоматичних виразів, усвідомлює відмінності між ментальністю, традиціями, цінностями, притаманними українцям і росіянам, та узгоджує з ними свою мовленнєву і соціальну поведінку.

ДІЯЛЬНІСНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Учень:

- самостійно визначає мету і структуру власної пізнавальної діяльності;
- планує та реалізує навчальну і самоосвітню діяльність з урахуванням рекомендацій учителів, використовує адекватні матеріали для самостійного вивчення; визначає, організовує і застосовує засоби навчання для самоосвіти; вільно користується сформованими вміннями навчальної діяльності; контролює її перебіг та дає самооцінку;
- опановує різні способи розв'язання пошукових завдань;
- поєднує сприймання лекції, доповіді з фіксацією основних положень у вигляді плану, тез, конспекту;
- встановлює джерело інформації, збирає її, обробляє, аналізує і представляє; зв'язно викладає матеріал з кількох джерел аж до екранно-звукових за самостійно складеним планом;
- вчиться передавати зміст навчального матеріалу в графічній та інших формах згортання інформації; самостійно складає логічні схеми типових відповідей, користується згорнутими формами відповіді (план, тези, таблиці);
- ефективно користується мовою з метою вирішення проблем у специфічних навчальних ситуаціях;
- встановлює міжпредметні зв'язки (у нескладних випадках);
- вчиться працювати з критичною літературою; систематично використовує науково-популярну літературу;
- вдосконалює методи роботи з періодикою;
- систематично звертається до радіо- і телепередач, аудіозаписів, використовує їх зміст у навчальному процесі.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ УЧЕБНИКОВ

1. Бондаренко Н.В. Українська мова: Підруч. для 6 кл. загальноосвітніх навч. закл. з навчанням рос. мовою/ Н.В. Бондаренко, А.В. Ярмолук. – К.: Освіта, 2006. – 240 с.
2. Бондаренко Н.В. Українська мова: Підруч. для 7 кл. загальноосвітніх навч. закл. з навчанням рос. мовою/ Н.В. Бондаренко, А.В. Ярмолук. – К.: Освіта, 2007. – 240 с.
3. **Ворон А.А. , Солопенко В.А. Українська мова, 5 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 240 с.
4. **Ворон А.А. , Солопенко В.А. Українська мова, 6 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2014. – 242 с.
5. **Ворон А.А. , Солопенко В.А. Українська мова, 7 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2011. – 242 с.
6. **Глазова О. Українська мова, 5 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Грамота», 2013. – 272 с.
7. **Глазова О. Українська мова, 6 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2014. – 240 с.
8. Горошкіна О.М., Нікітіна А.В., Попова Л.О. **Українська мова, 6 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Знання України», 2006. – 242 с.
9. Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. **Українська мова, 5 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Грамота», 2013. – 296 с.
10. Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. **Українська мова, 6 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Грамота», 2013. – 272 с.
11. Ворон А.А., Солопенко В.А. **Українська мова, 7 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Освіта, 2011.
12. Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. **Рідна мова, 7 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Грамота», 2009.
13. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 5 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2013. – 256 с.
14. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 5 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2013. – 262 с.
15. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 6 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2014. – 256 с.
16. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 6 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2014. – 259 с.
17. Пентилук М.І., Гайдаєнко І.В., Ляшкевич А.І., Омельчук С.А. **Рідна мова, 7 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Освіта», 2007. – 295 с.
18. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 7 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2015. – 256 с.
19. Глазова О.П., Кузнецов Ю.Б. **Українська мова, 7 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Зодіак-ЕКО», 2007.
20. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 7 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2015. – 208 с.
21. Бондаренко Н.В., Ярмолук А.В. **Українська мова, 7 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Освіта, 2007.
22. Кобцев Д.А. **Українська мова, 7 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: Освіта, 2015. – 280 с.
23. Ющук І.П. **Рідна мова, 7 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «АРТ-Освіта», 2004. – 288 с.
24. Ворон А.А., Солопенко В.А. **Українська мова, 8 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Освіта, 2008.

25. Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В., Ляшкевич А.І., Омельчук С.А. Рідна мова, 8 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Освіта», 2008.
26. Бондаренко Н.В., Ярмолук А.В. **Українська мова, 8 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: Освіта, 2007.
27. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 8 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2008.
28. Глазова О.П., Кузнецов Ю.Б. **Українська мова, 8 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Зодіак-ЕКО», 2008.
29. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 8 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2008.
30. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 9 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2009. – 240 с.
31. Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. **Українська мова, 9 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2009. – 304 с.
32. Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В., Ляшкевич А.І., Омельчук С.А. Українська мова, 9 клас. Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Освіта», 2009. – 340 с.
33. Глазова О.П., Кузнецов Ю.Б. **Українська мова, 9 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Зодіак-ЕКО», 2009.
34. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 9 клас.** Для шкіл з російською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2009. – 232 с.
35. Тихоша В.І. **Українська мова, 9 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Основа», 2009. – 281 с.
36. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 10 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. – К.: «Генеза», 2010. – 227 с.
37. Біляєв О.М., Симоненкова Л.М., Скуратівський Л.В., Шелехова Г.Т. Українська мова, 10-11 класи. – 2004. – 384 с.
38. Плющ М.Я. **Українська мова, 10 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. Профільний рівень. - К.: «Освіта», 2010. – 426 с.
39. Бондаренко Н. В. Українська мова. Підруч. для загальноосвіт. навч. закл. з російською мовою навчання. – К.: Грамота, 2010. – 288 с.
40. Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. Українська мова, 11 клас. Рівень стандарт. – 2011. – К. Грамота, 2011. – 336 с.
41. Караман С.О., Караман М.Я., Плющ В.І., Тихоша В.І. Українська мова, 11 кл. – Сиція, 2012. – 416 с.
42. Заболотний О.В., Заболотний В.В. **Українська мова, 11 клас.** Для шкіл з українською мовою навчання. Рівень стандарт. – К.: «Генеза», 2012. – 227 с.
43. Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова, 11 кл. Підруч. для загальноосвіт. навч. закл. з російською мовою навчання. – К.: «Літера ЛТД», 2011. – 304 с.
44. Пентилюк М.І., Горошкіна О.М., Попова Л.О. Українська мова, 11 кл. – К.: «Освіта», 2011. – 208 с.
45. Бондаренко Н. В. Українська мова. Підруч. для загальноосвіт. навч. закл. з російською мовою навчання. – К.: Грамота, 2011. – 336 с.

Учебные ресурсы в Интернет-сети:

1. <http://4book.org/uchebniki-ukraina/6-klasshttp://kultura-movy.wikidot.com/>
2. <http://4book.org/uchebniki-ukraina/7-klass>
3. <http://4book.org/uchebniki-ukraina/5-klass>
4. <http://4book.org/uchebniki-ukraina/8-klass>
5. <http://4book.org/uchebniki-ukraina/9-klass>